

SAMLAREN

TIDSKRIFT
FÖR
SVENSK LITTERATURHISTORISK
FORSKNING

NY FÖLJD. ÅRGÅNG 10

1929

UPPSALA 1930

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET

UPPSALA 1930
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

FOLKVISORNA OM "BRUDROV" INOM FOLKUNGAÄTTEN.

AV

O. KLOCKHOFF.

Grundtvig har i sitt monumentalverk om Danmarks gamle Folkeviser, som kan sägas handla lika mycket om de svenska som de danska folkvisorerna, rörande de visor, om vilka denna min undersökning handlar, yttrat följande ord: »Den Skæbne at blive bortført var altsaa arvelig paa Spindesiden i denne [Folkkungarnas] Slægt, hvor den gjentog sig i tre Slægtled». Om vi undantaga en av dem, visan om Sune Folkesson, varom olika meningar gjort sig gällande, ha alla, som sysslat med dessa visor, varit ense om, att de vila på bestämda historiska händelser. Då jag blev medlem av den kommission, som erhållit uppdrag att leda restaureringen av Vreta klosters kyrka, riktades snart nog min uppmärksamhet på dessa brudrovsvisor. Till att börja med var jag en avgjord anhängare av Grundtvigs teorier, men ju mer jag fördjupade mig i undersökningen av ifrågavarande visor, rubbades min tro på Grundtvigs ord, och jag kom till en helt annan uppfattning, och denna överlämnar jag nu åt den kritiska forskningen.

Dessa visor hava kallats med ett gemensamt namn för klosterrovsvisor, men denna benämning kan ej gälla om alla, ty i den tredje, visan om Folke Algotsson, förlägges händelsen till en ridarborg. Icke heller är det riktigt att tala om bortrövande av folkungadöttrar i tre släktled, ty den första, Elena, var kungadotter, dotter till Sverker II Karlsson, men brudrövaren tillhörde folkungaätten. Därför kan den överskrift, som jag valt, anses vara berättigad.

Jag har valt den kronologiska ordningen för de i visorna behandlade personerna, men däri ligger intet påstående, att visorna författats i samma tidsföljd. Detta är en annan fråga.

I. SUNE FOLKESSON OCH ELENA SVERKERSDOTTER.

1. *Historik.*

Sune Folkesson tillhörde folkungarna såsom son till Folke jarl, vilken i sin ordning var son till Birger Brosa. Enligt den hittills gällande åsikten var det denne Folke jarl, som stupade vid Sverker II:s sida i det bekanta slaget vid Gestilren 1210. I motsats därtill har H. Toll i *Fornvännen* 1920, s. 201, velat göra troligt, att den Folke jarl, som stupade i detta slag, var en annan än den Folke jarl, som var fader till Sune. Däremot vill jag invända, att då Sverker II haft till sin jarl Birger Brosa, var det naturligt, att han gjorde sonen Folke till dennes efterträdare, så mycket hellre, som han själv var gift med Folkes syster Ingegärd. Att denne Folke verkligen var son till Birger Brosa, bestyrkes av Saga Inga ok broeðra hans, som uppräknar Birger Brosas fyra söner, Filip jarl, Knut jarl, Folke och Magnus. Att den för Folke ej använder jarltiteln, kan bero därpå, att Snorre Sturluson ej kände till, att Folke var jarl — de två andra voro jarlar i Norge, vilket nog var honom väl bekant.

Det har icke kunnat utredas, vilka i slaget vid Gestilren stodo på den ena eller andra sidan, men man har varit böjd att antaga, att Sverkers här till största delen utgjordes av danskar, vilkas understöd han erhållit genom sitt giftermål med Benedicta från Danmark, dotter till en av de danska stormännen, Ebbe Sunesson, under det att hans motståndare, Erik Knutsson, lyckats vinna folkungarna på sina sida. Detta antagande stöder sig förnämligast på en uppgift i äldre västgötalagens konungalängd, vilken i sitt nuvarande skick tillskrives den s. k. Vidhemsprästen av år 1325 men ursprungligen härleder sig från mitten av 1200-talet, således upprättad kort tid efter de händelser, som däri skildras. Där heter det: »Æn Folkongær toko liff aff honom (näml. Sverker II); hans sialfs maghær gördhe honom thæt i Gyæstilren». I denna uppgift är det i synnerhet ordet »maghær», som vållat olika meningar.

Enligt Söderwall kan ordet »maghær» i den tidens svenska betyda:

1. Manlig frände i följd av giftermål:
  - a. måg, svärson; b. svåger.
2. Frände, släkting i allmänhet.

Ingendera betydelsen kan veterligen tillämpas på ifrågavarande personer. Sune Folkesson, som man närmast kunde tänka på, gifte sig med Elena antagligen först efter slaget vid Gestilren. Att ordet »maghær» syftar på Sune, synes dessutom vara orimligt, då han var son till Sverkers närmaste man, Folke jarl.

Vidhemsprästens anteckningar innehålla här två olika uppgifter:

1. Folkungarna togo hans liv.
2. Hans egen måg (eller svåger eller frände) gjorde det (togo hans liv).

Dessa två uppgifter låta ej förena sig. Antingen det ena eller andra har inträffat.

Jag vågar därför framställa en ny hypotes om ställets förklaring.

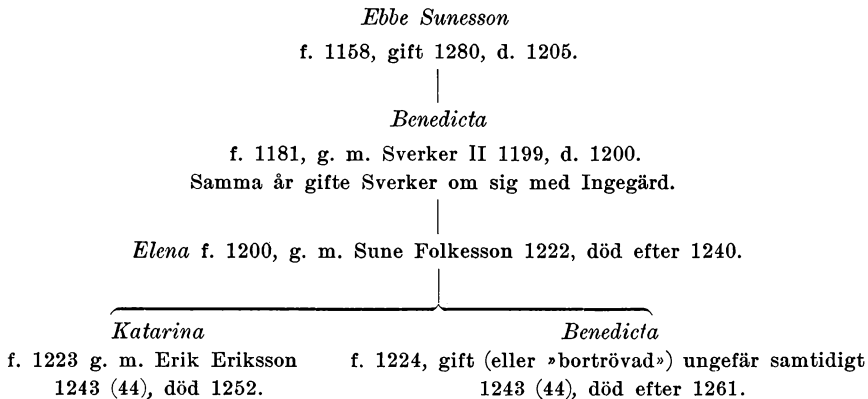
I den konungalängd, varpå Vidhemsprästens anteckningar grunda sig, har, antager jag, endast den ena uppgiften funnits, snarast den första. Denna har han velat rätta och därför tillagt i kanten eller över raden den rättelsen, att det var konungens måg, som dödade Sverker, och hans tillägg har sedan en avskrivare indragit i texten, som ofta plägar ske. Enär han levde över 100 år efter händelsen, har han lätt kunnat taga miste. Den som segrade, var Erik Knutsson, alltså hade denne tagit konungens liv. Att Erik Knutsson var konungens måg är följaktligen ett misstag av nämnde präst. Men på hans tid hade frändskap uppstått mellan de båda släkterna, den erikska och den sverkerska, genom giftermål mellan Erik Knutssons son Erik och Sverker II:s dotterdotter Katarina. Vidhemsprästen har alltså gjort sig skyldig till en förväxling mellan fader och son. Erik Eriksson kunde med rätta kallas »maghær» (frände). Jag anser alltså, att konungalängden från 1250 endast innehållit, att folkungarna togo konungens liv. Den minsta Rimkrönikan säger om händelsen: »min magh av Folkungasläkt, samkade Folk mik til meen», och Prosaiska krönikan: »hans magh war aff folkungaslekt och stride de mot Sweriges konunge i gestilren och swerkir wart draepin i the striden». Båda dessa hava utgått från Vidhemsprästens anteckningar och utgöra försök att förlika de båda uppgifterna.

Men det finnes ock en annan framställning av händelsen. Chro-

nicon anonymi från mitten av 1400-talet säger härom under år 1210: »Rex Suercherus occubuit et Fulcho Dux aliique quoque multi nobiles de Folkengis, cessit victoria suevis». Därav synes mig ej annat kunna framgå än att på Sverkers sida föllo Folke jarl och därjämte många andra förnåma män bland folkungarna, men segern stannade hos svenskarna (suevis). Krönikören har givetvis tänkt på att Sverkers här till största delen bestått av danskar, Erik Knutssons av svenskar. Tunberg (Sv. Hist. II s. 70) uppfattar krönikans ord så, att med »multi nobiles de Folkengis» menas de folkungar, som kämpade *mot* Sverker. Men utom det att krönikans ord ej giva anledning till en sådan tolkning, så var nog ej ställningen sådan, att Sverker var alldeles utan anhängare i Sverige. Han borde hava haft på sin sida dem som erinrade sig alla de fördelar, som han berett kyrkan. Faktiskt stod på hans sida ärkebiskop Valerius, och själva världshärskaren Innocentius III hade förklarat honom stå under kyrkans speciella beskydd *mot* »inkrätaren» Erik Knutsson, och att trotsa denne vågade väl åtminstone ej kyrkans män göra. Och bland folkungarna funnos nog många, som höllo fast vid sin korade konung, i främsta rummet hans närmaste fränder bland dessa, såsom Birger Brosas mäktiga släkt, med vilken han blivit nära förbunden genom sitt giftermål med Birger Brosas dotter Ingegärd, och till vilken även hans jarl Folke hörde. Många av dessa fingo med livet plikta för sin trohet. Tyvärr äro våra källor från den tiden så ytterst sparsamma, att man ej kan draga några bestämda slutsatser i den ena eller andra riktningen. Trots att *chronicon anon.* är av senare tid än Västgöta konungalängd, så synas den förras uppgifter stämma mera överens med ställningen än den senares.

Att Elena Sverkersdotter var gift med Folke jarls son Sune, är historiskt visst. Om äktenskapet har ingåtts genom laglig överenskommelse mellan deras närmaste fränder eller genom våld av Sune, må tillsvidare lämnas därhän. Lösningen av detta spörsmål sammanhänger med frågan om tiden för Sverkers eget giftermål och ordningen mellan hans två äktenskap. Enligt den gamla åsikten var han först gift med *Benedicta* från Danmark och efter hennes död med Birger Brosas dotter Ingegärd. Mot denna åsikt har H. Toll uppträtt i en uppsats i *Fornvännen* 1920, s. 169 ff. Han söker visa, att Ingegärd var hans förra och *Benedicta* hans senare gemål. Hans bevis därför synas mig dock ej vara övertygande. Bl. a.

antager han, att Sverker av någon anledning skilt sig från Ingegärd för att få gifta sig med Benedicta. För denna mening åberopar han bl. a. Munch, men så vitt jag funnit, rör sig denne endast med hypoteser. Mera vikt vore att fästa sig vid det förhållandet, att Benedictas syskon ej nämnas under 1100-talet utan som vuxna långt in på 1200-talet, tidigast 1232. Jag har angående denna sak anställt några beräkningar, som synas mig peka åt annat håll. Dessa äro följande. Ebbe Sunesson var född omkr. 1158 och kan anses gift redan 1180, död 1205. Hans dotter Benedicta föddes 1181, gifte sig med Sverker II 1199, dog 1200. Samma år gifte Sverker om sig med Ingegärd. Med sin förra gemål hade han dottern Elena, född 1200, g. m. Sune Folkesson 1222, död efter 1240, efterlämnande döttrarna Katarina, g. m. Erik Eriksson omkr. 1243 och Benedicta, g. m. Svantepolk s. å. Med sin senare gemål hade han sonen Johan, född 1201, död 1222. Vi skulle alltså få följande släktledning.

Sverker II hade med sin senare gemål sonen Johan f. 1201, d. 1222.

Att jag satt Sunes och Elenas giftermål till år 1222, beror på följande beräkning, som överensstämmer med Grundtvigs utredning (III 235). Denne antager, att Sunes och Elenas äldre dotter Katarina, då hon enligt annaluppgifter år 1243 (l. 1244) gifte sig med Erik Eriksson, var 20 år gammal. Enligt min uträkning skulle alltså Benedicta kunnat vara ett år yngre (f. 1224) och gift (eller »bortrövad») ungefär samtidigt. Till samma slutsats skulle man kunna komma på en annan väg. Vi äga i behåll ett pergamentsbrev av

år 1237, varigenom Sune och Elena skänka till Vreta kloster gården Kimstad. Anledningen till donationen anser Schück hava varit, att deras dotter Benedicta varit intagen i klostret som nunna, varom skall talas i det följande. (H. T. 1891, s. 292). Vid donationer till kyrkor och kloster hade utbildat sig den rätten, att ingen ägde frihet att skänka något av sin egendom till kyrkan eller kloster utan arvingarnas samtycke. (Tunberg, anf. arb. s. 67). I det anförda brevet nämnes intet om ett sådant samtycke. Detta anser jag hava berott på, att de två döttrarna vid detta tillfälle voro minderåriga och att således föräldrarna kunde handla å deras vägnar. Men i ett senare gåvobrev av desamma av år 1240 till förmån för Alvastra kloster står, att gåvan skett med döttrarnas bifall (filie nostre k. & b. in hoc ipsum consenserunt). Därav kan man, synes mig, draga den slutsatsen, att de två döttrarna nu hade nått den åldern, att de ägde bestämmningsrätt i ett dylikt fall, d. v. s. 17—18 år, och att giftermålet mellan Sune och Elena ingåtts omkr. 1222. Hyltén-Cavallius har antagit, att det förmenta brudrovet (giftermålet) ägt rum 1210, d. v. s. samtidigt med Sverker II:s död, och till denna åsikt har även Grundtvig, ehuru med tvekan, anslutit sig, men i så fall skulle Katarinas giftermål inträffat tidigast, då hon var 33 år, vilket väl kan anses rätt sent för den tiden, förutsatt att annaluppgifterna äro riktiga, särskilt i det avseendet, att Katarina var den äldre systemen.

Vad anledningen till donationen av år 1237 beträffar, så hava vi att sätta den på något annat håll än Schück uppger. Det är i densamma fråga om gården Kimstad, vilken de båda makarna »*tocius ambiguitatis difficultatem volentes excludere*», överlämna till Vreta kloster. Det hade antagligen uppstått tvistigheter angående äganderätten till nämnda gård mellan innehavarna (Sverker II:s arvingar) och klostret i Vreta, och dessa ville de genom sin donation undanröja. Detta bestyrkes av ett tidigare av konung Johan Sverkersson utfärdat brev (DS. n:r 160, I s. 186). Av detta framgår, att Kimstad gård en gång i tiden varit donerad till Vreta kyrka för att begagnas av nunnorna därstädes (»*villam videlicet chymstade. sancte ecclesie dei que est in wreta. ad usum sanctimonialium ibidem commanentium*») men blivit densamma frånhänd (»*oblatam*»), och Sune och Elena ville gottgöra denna oförrätt, som vederfarits nunnorna, genom att konung Johans vilja ej blivit åtydd, och återställde därför gården till kyrkan. Brevet synes hava

blivit utfärdat vid ett besök, som Sune och Elena det året gjorde i Vreta kloster. Det uppgives nämligen i brevet, att det skrivits i närvaro av Sune och Elena själva, priorissan Cecilia, cellarius Holmstan, kapellanen Nicolaus jämte många andra samt bekräftats med de båda makarnas sigill (»presentibus nobis. scilicet elena & cecilia priorissa hulmstano cellario nicolao capellano Aliisque quam plurimis nostrorum sigillorum attestacione confirmata»). Då så många av klostrets invånare med priorissan i spetsen bevittnat handlingen, är det tydligt, att den uppsatts i klostret. Cecilia var priorissa, även då konung Johans brev utfärdades.

Det andra gåvobrevet, av år 1240, synes däremot hava utfärdats av Elena vid ett besök, som abboten i Alvastra kloster och »h. cellarius» med följe (»comites eorum») gjorde i Elenas dåvarande vistelseort, å åtskilliga gårdar, som hon ärvt (»que nostri juris fuerunt queque nos hereditario jure possedimus»). Till denna gåva hade Elenas man Sune och deras barn »k. & b.» (Katarina och Benedicta) givit sitt bifall. De i breven av 1237 och 1240 omnämnda egendomarna hade gått i arv inom sverkerska släkten (Kimstad dock omtvistat). Men dessutom ägde Sune Söderköping m. fl. gods, som han köpt (DS. I, s. 345). Dessa övergingo till barnen, och dottern Katarina skänkte sedan, 1250, sin lott dels till systemen Benedicta, som fick Söderköping, dels till Gudhems kloster, där hon gick in som nunna efter konung Eriks död. Söderköping stannade sedan länge i Sunes och Elenas släkt. Det är antagligt, att Sune och Elena slog sig ned där, och ännu 1298 utfärdade Svantepolk (Benedictas man) härifrån ett gåvobrev å »Herbethy» gods (Herrbeta i Törnvalla socken?) till Vreta kloster, där hans dotter Katarina var abbedissa. Gåvobrevet är bevittnat av »civibus pluribus suthercopie», vilket är ett bevis för att Svantepolk bodde där.

Grundtvig anser troligt, att gåvobrevet av år 1240 utfärdats på Elenas dödsbädd (III, s. 235). Därom veta vi intet; men otänkbart är det icke, alldenstund hon i detsamma ordnar för sin lägerplats i Alvastra hos sina förfäder (»cum progenitoribus nostris quiescere deo disponente proponimus») och av denna anledning skänker en mängd gårdar till klostret. Det torde därför vara visst, att hon där blivit begravnen, om också hennes död icke inträffade just det året.

Enligt annaluppgifter dog Sune år 1247. Därom lämna ock två urkunder besked. Den ena av år 1251 (DS. I, s. 351 f.) inne-

håller bekräftelse av konung Valdemar på en donation av en del gods, som drottning Katarina, Sunes och Elenas dotter, gjort till Gudhems kloster. I denna uppräknas de personer, som jämte konung Valdemar undertecknat donationen, dennes fader (Birger jarl), Katarinas farbroder Holmger, hennes syster Benedicta m. fl., men vi sakna namnen på både Sune och Elena. I ett annat brev, troligen av samma år, bekräftar Holmger för sin del samma donation, och därvid kallar han Katarina sin älskade »domini Sunonis quondam filia». Men såsom ännu levande nämnes ej heller här Elena. Båda voro alltså döda år 1251. När Elena dog (före 1251), veta vi ej.

De spridda drag av Sunes och Elenas samliv, som vi kunnat samla, innehålla intet anmärkningsvärt. De gifte sig med varandra omkr. 1222, bodde omväxlande på en av sina gårdar och voro båda döda 1251. De efterlämnade två döttrar, Katarina och Benedicta. Den förra gifte sig med konung Erik Eriksson, ingick efter hans död 1250 i Gudhems kloster och dog 1252; den senare få vi i det följande närmare tala om.

2. *Folkvisan.*

Huru mycket av folkvisan om Vreta klosterrov kan och bör anses som senare tillsatser eller ändringar, är nog nu omöjligt att avgöra, då vi ha den i uppteckningar långt efter dess tillkomst. För den som anser visans innehåll för verklig historia, ter sig saken så, att allt väsentligt, som avviker från historien, är senare tillägg eller ändringar. Denna uppfattning har framställts av Grundtvig och hans efterföljare. För den däremot, som anser visan i huvudsak vara dikt, ter sig saken annorlunda. För honom bli de få historiska uppgifterna en ram, inom vilken diktaren rört sig utan tanke på om dessa uppgifter äro verklig historia eller icke. För mig står det senare betraktelsesättet såsom det enda riktiga. Visdiktaren har velat framställa en dikt, som skulle väcka anklang hos riddarborgens invånare vid deras danslekar. Att en visa om ett brudrov, i synnerhet ett klosterrov, skulle väcka åhörarnas synnerliga intresse, var naturligt, i synnerhet då de personer, som gjordes till föremål för den besjungna händelsen, tillhörde de högst uppsatta släkterna. I enlighet med denna uppfattning anser jag ock, att visan icke diktats samtidigt med händelsen eller kort tid därefter. Då vår visa

handlar om en kungadotters förmenta bortrövande och skamliga behandling, så kan jag ej tro, att någon ville eller vågade göra en sådan händelse, om den verkligen ägt rum, till medel för förströelse och åtlöje, så länge personerna ifråga eller deras närmaste levde. Detta skulle alltför mycket strida mot den ridderlighet, varför den tiden gjort sig berömd. Vore visan diktad så tidigt som 1245, såsom S. Ek antager (Sv. Folkv., s. 135), d. v. s. under Sunes och kanske Elenas livstid (Sune d. 1247 och Elena d. före 1251), vore den att betrakta som en nidvisa, tillkommen för att skada Sunes goda namn och rykte. Om den däremot diktats omkr. 150 år senare, såsom jag anser, ter sig saken annorlunda. Då var det nog inga, som toge anstöt därav. Samma åsikt har på ett kraftigt sätt hävdats av H. Schüek i hans förträffliga uppsats om »Våra äldsta historiska folkvisor» i Hist. Tidskr. 1891, s. 281 ff. Vad först benämningen »historiska» visor beträffar, så framhåller Schüek det oberättigade i att, såsom Grundtvig gör, upptaga såsom historiska en mängd visor »endast på den grund, att ett namn, som *kan* hava tillhört en historisk person, råkat förirra sig in i dem».¹ Såsom exempel på Grundtvigs slutledningssätt må jag därtill lägga hans förklaring till förekomsten av Spanske konungen i visan om Vreta klosterrov. Han anser, att denne person utgör en »historisk Erining fra 13de Aarh., her anbragt paa urette Sted; thi Aar 1258 giftede Kong Hakon Hakonsson af Norge med stor Pomp sin Datter Kristine med Filip, Broder til Kong Alfons den vise af Kastilien» (DgF III, s. 924). Därav får han fram, att visan är diktad efter 1258; men s. 232 angiver han 1210 som året för dess tillkomst.

Angående visans äldsta form vill jag även anföra Schüeks yttrande anf. arb. s. 290: »Såsom filologisk regel måste man ju uppställa den satsen, att ingen dikt är äldre än den bevarade handskriften, såvida inga särskilda — yttre eller inre — skäl tala därför». (Se även Steenstrup, Vore Folkeviser fra Middelalderen.)

Dessa yttre eller inre skäl anser jag ligga i tiden för folkvisediktningens blomstring i allmänhet. Med instämmande i resultatet av Schüeks och Steenstrups undersökningar anser jag, att folkvisornas blomstringstid infallit under 1300- och 1400-talen. Och några

¹ En annan kännare av våra folkvisor, R. Steffen, har ang. de »historiska» visorna yttrat: »Det historiska innehållet är dock ringa eller intet, i det att de händelser, som kunnat ligga till grund, äro ombildade så, att det egentligen blott är namnen, som hämtats ur verkligheten (STEFFEN, *Svensk Litteraturhistoria*, 1923, sid. 36).

skäl att frångå denna uppfattning beträffande folkvisan om Vreta klosterrov finner jag icke. Därtill komma en del uttryck i visan, vilka hänvisa till denna tid.

Av visan finnes ett stort antal uppteckningar. Grundtvig upptager icke mindre än 22 *danska*, sammanförda i 11 grupper samt blott 3 *svenska* (DgF. III, s. 235). Varest visan först blivit författad, kan jag ej avgöra. Mest har den sjungits i Danmark, att döma av de många uppteckningarna. Detta jämte de många historiska misstagen skulle kunna tyda på danskt ursprung. Men dessa kunna ock, såsom förut är framhållet, bero på att visdiktaren ej velat komma med någon »historisk» visa och därför förfar fritt med historiska fakta. Snarare beror talrikheten av danska uppteckningar på att visans huvudpersoner hade släktingar i Danmark och att deras öde därför vann anklang där.

De få svenska uppteckningarna anser jag vara yngre. I dessa framställes klosterrovet såsom en komplott av *folkungarna*. I de danska uppteckningarna förekommer ej namnet folkungar. Det är nog namnet Folkeson, som givit upphov till den svenska versionen.

I det följande skall jag söka med några citat ur själva visan lämna stöd för min åsikt, att den är författad långt senare än hittills i allmänhet antagits. Mina citat har jag hämtat från danska A, vilken jag anser bäst (»da. A»). Endast i undantagsfall anför jag andra uppteckningar (för svenska versionen Barbro Banérs Visbok).

Sedan visdiktaren i v. 1—5 inledningsvis omnämnt förutsättningarna för de följande händelserna och därigenom uppväckt åhörarnas livliga deltagande — själva klosterrovet, riddarnas och svennernas uppoffrande försvar för sin härskarinna, det uppsnappade brevet, Elins insättande i klostret, systemns riksföreståndarskap — övergår han till själva huvudhandlingen. Här inskjutes i den svenska visan en strof, vars 2 första rader förefalla mig obegripliga, åtminstone i detta sammanhang:

Ther war stoor ynka i Sverige,
och Hiälterna wore wreda,
Alt sedan The herrar af Fålkungars Äth,
The bruto Wreta kloster neder.

Att da. 1—5 äro ursprungliga i visan, anser jag otvivelaktigt. Genom dem bli åhörarna försatta i den rätta stämningen. Denna förstärkes genom omkvädet.

I visan kallas Elins fader oriktigt för Magnus i stället för Sverker. Detta har redan Messenius insett och därför insatt det rätta namnet, som han tagit från någon historisk urkund. Vidare talar han icke om, att Elena vid bortrövandet var *nunna*. Han säger blott, att hon vistades där under vård av sin faster (amita), emedan hon där ansågs befinna sig på ett säkert ställe under faderns frånvaro (»sub cura amitæ, illic officis antistitæ fungentis, velut loco tuto morantem, in absentia parentis»). Han har således i de källor, som han anlitat, icke funnit, att Elena avlagt nunnelöfte — och någon annan historisk urkund påstår icke heller något sådant. Messenius har endast dragit den riktiga slutsatsen, att det var på grund av de oroliga tiderna, som Sverker för sin dotter sökt skydd inom klostrets murar. Enligt min beräkning (ovan s. 141) var hon vid tiden för slaget vid Gestilren 10 år och gifte sig med Sune omkr. 1222. Modern, Benedicta från Danmark, var död omkr. år 1200. Till folkvisans påstående, att Elena var nunna, ser jag ingen annan förklaring än, att diktaren ville skildra ett klosterrov, och då han valt Sune och Elena som huvudfigurer i sin dikt, hade han ingen annan utväg än att göra Elena till nunna. På samma sätt förför även författaren till visan om Benedicta Sunesdotter.

Att fadern kallas Magnus i st. f. Sverker, har S. Ek sökt förklara så, att i visan ursprungligen stått Sverker, men detta namn »ett gott stycke in på 1300-talet» utbyts mot Magnus. (Ek, Sv. Folkv. s. 127). De skäl, som han anför för sitt antagande, synas mig icke övertygande, utan jag anser fortfarande av flere skäl, att visan från början haft Magnus som Elenas fader. I v. 39 (da. A) säger Elena, att om konung Magnus levde, skulle han hämnas denna hennes skam — att bortrövas — och då Sune omtalar för henne, att han var död, utbrister hon:

daa leffuer denne icke udi werden till,
der mig kan hielpe aff nød.

Konung Sverker II har ej gjort sig känd som någon beskyddare av kvinnor. Han var ju dessutom död långt före den tid, då detta klosterrov kan tänkas hava ägt rum. Man känner honom egentligen mest från hans strider. Sin oförmåga att tänka på och skydda de sina hade han visat genom att ställa sin dotter under klostrets beskydd. VGL. konungalängd säger visserligen om honom, att »han

var snäller man och goðhær drængiær — — ær hans e giættit goðt», men dylika vackra eftermälen lämnar författaren om nästan alla konungar i längden, t. o. m. Ragnvald Knaphövde, varför på detta intet är att bygga. Någon kvinnofridslag fanns icke heller under Sverker II:s tid. En sådan förutsattes i vår visa (jfr da. A 17 o. 39). Det fanns därför intet skäl för visdiktaren att lägga de i dessa strofer befintliga orden i Elenas mun, om det varit fråga om konung Sverker. Men om Magnus Ladulås passa folkvisans ord mycket bra. Hans kvinnofridslag blev nog vida känd, men denna härleder sig från Alsnö möte 1279 (Tunberg, Sv. Medelt., s. 126).

Angående Birger jarls och Magnus Ladulås' lagstiftningsarbete säger Erikskrönikan:

vv. 526:   Han (Birger jarl) gaff them swa starken räth
                      ok näfste mangan som giorde oreth
                      swa at them matte ingen göra ofrid
                      vtan han hötte halsin wiid

Jfr. da. 17: »thet koster var huide halss-benn.»

vv. 1246:   Han (Magnus Ladulås) gaff godhan rät i sina liffdagha
                      mykin frid och starkan agha
                      The men ther illa plägade göra
                      them wille han hwarken see eller höra.

Av många skäl synes Erikskrönikan varit känd och anlitad av visdiktaren under 1300-talet.

Ej så liten vikt synes böra tillmätas den omständigheten, att felet Magnus i st. f. Sverker förekommer i alla till över 20 uppgående danska uppteckningarna. Om visan i detta hänseende ändrats »ett gott stycke in på 1300-talet» och vi antaga, vilket är mycket sannolikt, att visan redan vid sin första tillkomst överförts till Danmark (1245), så hade man rätt att vänta, att åtminstone någonstädes där den första uppteckningen hållits vid liv, så mycket hellre, som nog namnet Sverker där på grund av släktförbindelser hade större sympati för sig än Magnus. Dess spridning i Danmark tyder alltså på, att visan där var synnerligen omtyckt, och varför skulle den då ej genast blivit spridd i sitt ursprungliga skick? Detta anser jag vara ett stöd för min åsikt, att namnet Magnus är ursprungligt i visan.

Ännu flere historiska orimligheter böra påpekas. Konung Sverker II stupade år 1210. Då måste det förefalla orimligt, att en visdiktare blott 35 år senare, d. v. s. 1245, kommit på den tanken att påstå, att han dött strädöden långt senare. Men icke heller om Magnus Ladulås' död lämnar han riktigt besked, ty denne konung dog enligt visan i Uppsala, ehuru han i verkligheten dog i Visingsö.

Vad som säges om tronföljden efter konungens död, da. v. 4, vare sig det är fråga om Sverker eller Magnus, är rena orimligheter för den tid, som det är fråga om. Det heter:

Di gich denem udi raadstue (sv. Herredag)
och rade di dett så,
stolte Elline skulle i Vrete kloster,
stolte Karin för landet stå.

Såsom förut är påpekat, var Elena troligen icke *nunna* i Vreta kloster, ty gåvobrevet av år 1237 syftar på något helt annat än vad som antagits (se ovan s. 142). Vidare hade hon icke någon syster med namnet Karin. Däremot hade hon själv en dotter Karin, som blev gift med konung Erik Eriksson. Den som efter Sverkers död blev konung, var hans son Johan (1210—1222). Detta borde hava varit bekant för en visdiktare 1245.

Lika underligt är det, att han låter rådstugan (herredagen) besluta, att den obefintliga Karin skulle »for landet staa». Karin skulle alltså bliva riksföreståndarinna. Denna strof flyttar oss alltså långt fram i tiden. Något riksföreståndarskap av kvinnor var okänt i Sverige på 1200-talet. Vid en konungs död utan till myndig ålder kommen manlig avkomma gällde den bestämmelsen, att *rådet* skulle bilda förmyndarregering, så t. ex. vid Erik Erikssons och Birger Magnussons tronbestigningar (Tunberg, Sv. Medelt. s. 74 o. 140). Någon kvinnlig förmyndare nämner ej vår historia förrän 1319, då Ingeborg, Magnus Erikssons moder för en kort tid under konungens minderårighet ryckt till sig styrelsen. Men rådet skulle enligt vid konungavalet 1319 träffade bestämmelser handhava regeringen med Mats Kettilmundsson i spetsen (Tunberg, anf. arb., s. 181). Verklig makt och myndighet som riksföreståndarinna erhöll först Margareta (efter 1375). I Danmark omtalas riksföreståndarinnor något tidigare, i det att konung Kristofers änka, Margareta (»Svarta Greta») var riksföreståndarinna under sonens, Erik Glippings, minderårighet från år 1259, och Agnes, den sistnämndes änka, för sonen Erik Menved

från 1286. Det förekommer mig otroligt, att en visdiktare kommit på den idén att säga, att en kvinna skulle »för landet stå», om han ej läst eller hört omtalas, att sådant förekommit i hävderna. Av det föregående framgår det som en konsekvens, att visan är tillkommen under senare delen av 1300-talet. Något språkligt, litterärt eller historiskt hinder för detta antagande finnes mig veterligen, icke.

Den egentliga huvudhandlingen inledes med tvenne drömmar, da. A, 6—12. Som bekant spela drömmar en stor roll i medeltidens mystiska världsåskådning. De ansågos utgöra uppenbarelser från en högre makt om händelser, som stundade. Exempel därpå kunna anföras från en mångfald folkvisor. I enlighet med denna åskådning låter visdiktaren Elena hava tvenne drömmar, förebådande hennes kommande öde. Den första av dessa är den från den isländska sagan om Gunnlaug Ormstunga kända drömmen om de tre fåglarna, vilken uttyddes som förebådande Helgas kommande öde och omkring vilken händelserna röra sig slag i slag i den mästerligt utförda skildringen. Finnur Jónsson förlägger sagans tillkomst i sin upplaga av sagan till tiden omkring 1200. (Inl. s. xxvi). Drömmen anser han hava sin upprinnelse antingen i muntlig tradition eller i sagoförfattarens fantasi. Ehuru F. Jónsson anser det förra antagligare, så ansluter jag mig till den senare uppfattningen, ty drömmen innehåller så att säga in nuce hela den följande framställningen. Den synes mig därför med sagan antingen skriftligen eller muntligen först långt senare kommit över till det övriga Norden. Men detta betyder, att den folkvisa, som den ingår i, ej kan vara av så tidigt ursprung, som det antagits. Därpå tyder ock, att drömmen i folkvisan förlorat sin ursprungliga mening. Det heter visserligen, att två falkar och en »adelravn» eller »valravn» kommo flygande österifrån, satte sig hos Elena och började en »träta» samt flögo i hennes famn, men att »trätan» i enlighet med det äkta drömmotivet ledde till strid mellan två av dem, som slutade med att båda föllo döda ned och den tredje bortförde flickan (svanen), som sitt byte, har helt och hållet gått förlorat och drömmen däri genom förlorat sin tillämpning på klosterrov.

Det andra drömmotivet, da. 9, talar om »kong Magnuses tre duer»(?), som satte sig på »kirke-knap» och »saa ynchelig galle di». Denna dröm uttyddes av Elenas »farsyster» som förebådande svennernas död vid försvar av sin härskarinna (da. A, 32). I sv. visan

(i Barbro Banérs visbok) ha de båda drömmarna fått byta plats, i det att da. 8 satts efteråt med utbyte av falkarna och »adelravv» mot »villande örn» och »villande gam», och i stället ha falkarna, som flögo österifrån, satts före (sv. v. 17, 18). Detta är utan tvivel en förvanskning. Denna förvanskning har S. Ek fortsatt i sin skolupplaga, ty han talar blott om en dröm och utesluter det i isl., da. och sv. förekommande motivet om de väderstreck, varifrån fåglarna komma. Att i folkvisan ursprungligen ingått två drömmar bestyrkes därav, att i sv. v. 17 med någon förändring intagits två rader, som tydligen tillhört den senare drömmen (da. 9: di sade paa den kircke-knap, |saa ynchelīg galle di; sv. v. 17: The flugo Öfwer vårt klöster taak|, så ynkelig Lågo (läto) the.

I en del svenska uppteckningar kallas den borg, till vilken Sune för sin rövade brud, för Ymseborg (»så brått då var den ädla jungfru | bortförd till Ymseborg»; Ek, Sv. folkv. s. 27). Då Ek tillägger, att dessa rader finnas »såväl i de svenska texterna från 1600-talet som i alla danska, tager han miste, ty i *ingen* av de danska texterna finnes namnet Ymseborg. De tala endast om »sin borg» eller »sin gård» o. d.

Att Sune någonsin ägt Ymseborg, finnes intet bevis för. Såsom jag förut framhållit, ägde Sune vid sitt giftermål med Elena åtskilliga gårdar i Östergötland, och det var väl till en av dessa, som han förde Elena med eller mot hennes vilja, troligast Söderköping, som länge tillhörde Sunes och Elenas släkt och där sedan deras dotter Benedicta och Svantepolk bodde, den senare ännu 1298 (DS. n:r 1250). Vad Ymseborg beträffar, veta vi, att borgen spelade en roll i striden mellan Magnus Ladulås och åtskilliga folkungar, i det att Magnus' svärfader, Gert av Holstein, fördes dit, sedan han tagits tillfånga av folkungarna, som således då satt sig i besittning av slottet. Detta skedde år 1278. Men några år därefter finna vi, att det tydligen tillhörde Magnus Ladulås. Denne har därifrån utfärdat stadfästelsebrev å lagman Höldös gåvor till Riseberga kloster, dat. Wmpsæborgh anno domini M^oCC^oLXXX^o quarto Idus Aprilis (10 april 1280), DS. I s. 582, n:r 717, och året därefter utfärdar han därifrån ett gåvobrev till Gudhems kloster på ett under kronan förbrutet laxfiske m. m., tillhörande »castrum wmpsæborgh», dat. Skara 1282 d. 18 maj. Men att det någonsin ägts av den icke kungliga grenen av folkungarna, till vilken Sune hörde, finnes ej något bevis för. Att Ymseborg nämnes i en del redaktioner av

vår folkvisa, anser jag vara ett sent tillägg av någon bearbetare, som läst namnet i Erikskrönikan (v. 1060).

Ett nytt drag i visan, som kanske är av betydelse för bedömandet av visans ålder, är det löfte, som Sune avgav, då han förklarade sig ångra den omänskliga behandlingen av Elena, nämligen att han ville sona sitt brott genom att företaga en pilgrimsfärd till Rom och Jerusalem. Som bekant företog den Heliga Birgitta en sådan resa till Rom 1349, vilken 1372 utsträcktes till Jerusalem. Otänkbart är det icke, att visdiktaren hört denna resa omtalas och tanklöst inflickat bland de diktade händelserna, att Sune gjorde en dylik resa för att försona sitt brott. S. Ek framhåller och (Sv. Folkv., s. 136), att under 1300 ingen annan svensk än Birgitta kommit till Jerusalem. Den i visan förekommande uppgiften om riksföreståndarskapet och resan till Jerusalem stödja varandra med avseende på visans härstamning från senare delen av 1300-talet.

I vår visa förekomma åtskilliga verser, som leda tanken på dess tillkomst under den tid, då riddarväsendet ej blott vunnit insteg utan även nått en ganska hög blomstring i vårt land, ja, till och med börjat urarta, den s. k. Upplösningstiden (1363—1389). Riddare började visserligen att omtalas i Sverige i mitten av 1200-talet, men sin egentliga blomstring tyckes riddarväsendet hava fått under Magnus Ladulås' regering. Vi möta då en mångfald »riddare» bland rikets högst uppsatta män samt riddarväsendets andra värdighet »väpnare», ofta kallade »svenner till vapen» eller »svenner a vapn» (Tunberg, anf. arb., s. 128). I vår visa förekomma ofta just »riddare», omväxlande med »svenner» och »herrar» — alla uttryck som tillhöra riddartiden. Da. A, v. 1 s. 30—32, 68, som handla om, huru riddarna och svennerna offrade sina liv för Elena, då hon bortrövades, passa ej alls på förhållandena i Vreta kloster. Tydligt har visdiktaren ej alls haft reda på, huru klostret var inrättat. Där fanns ej något rum, i vilket endast en ensam nunna hade sin sovplats, utan alla sovo tillsammans i dormitoriet, och några uppvaktande riddare eller svenner funnos naturligtvis icke. Verserna avse tydligt förhållandet i en riddarborg. Där funnos både riddare och svenner samt fint utstyrda jungfruburar, som under natten vaktades av svennerna. Någon liten erinran om anordningarna i klostret hade man väntat, om visan skall kunna sägas vara »historisk». Skildringen av Sunes framfart synes för övrigt erinra om

den tid, då lag och rätt ej längre höllos i helgd, om Bo Jonsson Grips dagar.

Ett argument, visserligen ex silentio, för min åsikt om tiden för visans tillkomst, anser jag mig kunna hämta ur Erikskrönikan. Ehuru denna huvudsakligen handlar om folkungarna, omnämner den ej med ett enda ord brudroven, varken det som skildras i visan om Vreta klosterrov eller i den om Bengta och Lavrens eller om Folke Algotsson. Enligt den sistnämnda visan skulle hela släkten drabbats av konung Magnus' vrede med anledning av rovet och de som ej lyckats fly, blivit avrättade. Detta var något, som krönikans författare borde hava känt till och omnämnt, om det verligen tilldragit sig, då han skrev sin krönika, omkr. 1330. Men han vet endast, att Märta av Danmark, då hon gifte sig med konung Birger Magnusson, betingade sig som morgongåva blott, att Magnus Algotsson, som satt fängslad, bleve frigiven samt att densamme stupade på hertig Eriks sida vid sjöstriden i Kalvsund 1309. Mera härom i det följande.

Resultatet av min undersökning av folkvisan om Vreta klosterrov, såsom den kallas, har blivit, att den är diktad mot slutet av 1300-talet — eller senare — och att händelserna och personerna med undantag av namnen Sune och Elena äro diktade.

Samma åsikt har uttalats av Schück, Sv. Hist. Tidskr. 1891, s. 300, och Tunberg, Sv. Medelt., s. 393, ehuru deras åsikter ej synas hava vunnit beaktande.

II. SVANTEPOLK KNUTSSON OCH BENEDICTA SUNESDOTTER.

1. *Historik.*

I Svenska folkets historia IV, s. 315 säger Strinnholm: »Där (i Norge) uppehöll sig även en annan av konung Erik och Birger Jarl landsförvisad storättad man av namn Laurentius, tilläventyrs densamme Östgöta lagmannen, som år 1245 bortrövat en Sune Folkessons dotter, syster till konung Eriks gemål Katarina.» Ännu bestämdare uttalar sig Grundtvig därom i anm. till DgF. III, s. 930. Han meddelar nämligen följande utdrag ur konung Hákan Hákanssons saga, k. 266: »da Hákon konúngr bjó ferð sína um vorit

[1249] or Osló til móts við Svía konúng [Erik Læspe, for at underhandle om Fred mellem Rigerne] . . . þá var með honum *herra Lafranz frændi konúngsins, var hann þá enn landflótti or Svía ríki*¹ fyrir Eiriki konúngi ok Birgi jarli.» Enligt detta utdrag skulle den herra Lafranz, som vistades vid konung Hákons hov 1249, vara densamme som den Laurentius legifer, som bortrövat Bengta Sunesdotter ur Vreta kloster, varom en folkvisa handlar. Detta Grundtvigs utdrag ur sagan är lindrigast sagt vilseledande. Det har godtagits av Schüek, Våra äldsta hist. folkvisor, Hist. tidskr. 1891, s. 292, och Ek, Sv. Folkvisan, s. 126. Men på det anförda stället av sagan förekomma ännu två ord, som, insatta på sin vederbörliga plats, ge det en helt annan innebörd. Det anförda stället lyder då enligt Fornm. sögur X, kap. 266 (alla hss.) och Vigfusson, Icelandic Sagaes II (alla hss.) »Hákon konúngr bjó ferð sína um, várit or Oslu til móts við Svía konung. Þá var með honum *herra Filippus, son Lafranz, frændi konúngsins; var hann þá enn landflótti or Svíaríki fyrir Eiriki konúngi ok Birgi jarli*».² De ord, som Grundtvig utesluter, äro således »Filippus son». Detta översätter jag så: »Konung Hakon begav sig om våren från Oslo för att möta sveakonungen; då var med honom herra Filippus, Lafranz son, konungens frände; han [Filippus] var då ännu landsflyktig från Svearíke för konung Erik och Birger jarl». »Frændi konúngsins» och »var hann þá landsflótti» syfta obestrídligen på *herra Filippus*. Har författaren menat, att de skulle syfta på Lafranz (gen.), skulle det hava stått »frända konúngsins». Efter Holmgers avrättning hade Filip, som var dennes förnämsta stöd (mestr styrkr), nödgats fly till konung Hakon i Norge, som var hans frände. Vigfusson översätter stället till engelska på följande sätt: There was then with the king lord Philip son of Laurence, the king's kinsman; he was then an exile out of Sweden before king Eric and the earl». För övrigt överensstämmer detta ställe med vad som säges i sagan kap. 262 (enl. Vigfusson): »Ok litlu eptir andlát jarls [Ulfs] lítu þeir Eireks ok Birgir jarl taka af lífi herra Hólmgæir son Knuts konúngs langa, frænda Ulfs jarls ok annarra Fólkinga; en þá fór útlægr of Svíþjóð herra Filippus,² er áðr hafði verit mestr styrkr herra Hólmgæirs. Hann átti áðr Helenu móður hans, dóttur Pétrs Stranga-sonar. Filippus var dótturson Filippus jarls, er féll á akri við Osló, ok skyldr frændi

¹ *Kursiv.* av Grundtvig.

² *Kursiv.* av mig.

Hakonar Noregs konungr». Det är tydligen samme Filippus, som det är fråga om på båda ställena. Enda olikheten är, att tillägget »son Lafranz», uteslutes i kap. 262. Han var Håkans frände genom Harald Gilles dotter, som var moder till Filip jarl, Filip's fader. (Kjellberg, H. T. 1923, s. 363 f.).¹ Men han var därjämte befryndad med folkungarna genom Birger Brosa, som var Filip jarls fader (Norsk illustr. hist. II, 2, s. 208; Strinnh. IV, s. 313). Grundtvig har genom uteslutning av »Filippus son» fått fram, att Lafranz (Laurentius) var svenske konungens frände. Vilken denne Lafranz (Laurentius) varit, känner man ej. Att det ej var den »Laurentius Gotorum legifer Petri filius», som omnämnes i DS. I, s. 736, är ganska säkert. Denne uppehöll sig ej i Norge 1249. Vill man söka efter den förmodade kvinnorövaren Laurentius, får man göra det på annat håll än i Oslo. Härmed faller ock uppgiften, att visan diktats »på 1250-talet, då den omtalar såväl Lars' död som Benedictas återvändande till Sverige för att försonas med Birger jarl». Ek, Sv. Folkv., s. 126 f.

Att folkungen Sune Folkesson var gift med Elena Sverkersdotter, är historiskt säkert, likaså att de hade två döttrar, Katarina och Benedicta. Dessa omnämnas i flere urkunder. I ett gåvobrev av år 1240 (DS. n:r 302), varigenom Elena giver några gårdar till Alvastra, heter det: »id annuente domino nostro S. fulconi ducis filio et hoc ipsum sui sigilli attentacione confirmante. sed et filie nostre k. et b. (d. v. s. Katarina och Benedicta) in hoc ipsum consensuerunt. I Katarina Sunesdotters testamente av år 1250 nämnes ock endast systemen Benedicta (»Dilecte vero sororj nostro domine B. (= Benedicte) relinquimus suthercopiam cum suis attinencijs et omnes possessiones & prædia, quæ dominus Suno emerat, pater noster (DS., n:r 377). I konung Valdemars stadfästelse därå av år 1251 heter det, att drottning Katarina gjort sitt testamente »cum

¹ I sin uppsats i Hist. Tidskr. 1923 har C. M. Kjellberg ang. förevarande ställe i Håk. saga kommit till samma resultat som jag, men han gör det genom att antaga ett tryckfel. Han säger nämligen i not. till s. 368: »Schück identifierar Lars med Filip Lafrensson, vilket beror på att han följt Vigfussons äldre upplaga av Håkans saga, som blivit rättad i den senare (Icel. Sagas II), varför det anförda stället har Filip i st. f. Lars». Saken är den, att av Vigfussons Icelandic sagas finnes endast en upplaga. Han påbörjade utgivandet av en samling isländska sagor, som berörde Englands historia men hann med endast två delar. I den senare delen förekommer Håk. saga (»Icel. Sagas II»). Grundtvig, på vilken Schück stöder sig, har använt Fornm. sögur X. Det är nog denna samling, som Kjellberg kallar »Vigfussons äldre upplaga». Men där finnes intet tryckfel, utan två ord »Filippus son» hava av Grundtvig överhoppats, vilket givit stället en annan mening och medfört en oriktig slutsats angående klosterrov.

consensu & assensu Domine Benedicte sororis eius ac predilecti patruī Holmgeri» (DS., n:r 387). I stamtavlan över Hvidesläkten nämnes också endast två döttrar: »Benedicta et Catarina». Grundtvig har, DgF. III, s. 233, not. satt i fråga tillvaron av en tredje dotter, men för detta antagande finnes intet stöd. Av de två döttrarna blev Katarina enligt annaluppgifter 1243 l. 1244 gift med den svenske konungen Erik Halte och Läspe och gick efter hans död 1250 i Gudhems kloster. Den andra, Benedicta, blev gift med Svantepolk Knutsson, son till Valdemar Seiers oäkta son Knut. När detta äktenskap ingicks, är okänt, men år 1253 är hon gift med Svantepolk. Detta framgår av ett av henne beseplat salubrev av samma år, varigenom Svantepolk till en borgare i Söderköping försålt en kvarntomt och kvarnväg, vilka områden han ägde *tillsammans med sina barn* (»quod ipse possidebat cum filiis suis»). Gården Söderköping hade ägts av Sune Folkessons maka Elena och hade av henne först bortgivits till dottern Katarina, som i sin ordning genom sitt testamente av år 1250 skänkt den till systemen Benedicta. Då nu Svantepolk år 1253 hade dispositionsrätten till densamma, måste det hava berott på, att han var gift med Benedicta. Att hon godkänt försäljningen framgår därav, att hennes sigill varit vidhängt salubrevet (nu kvar endast delvis: ... edicte). Anmärkningsvärt är tillägget »cum filiis suis». Han hade således varit gift så pass länge med Benedicta, att han med henne hade åtminstone *två barn*. Av historien veta vi, att Benedicta och Svantepolk hade med varandra fyra barn: Knut »väpnare», Katarina, död som abbedissa i Vreta kloster, Ingrid g. m. Folke Algotsson, sedan efter systemen Katarina abbedissa även hon i Vreta kloster, samt Ingegärd, som blev gift 1. med Brynjulf Bengtsson, 2. med Mattias Tyrnesson. Vilken ålder dessa hade inbördes kan vara omtvistat. Om det fanns flere barn i äktenskapet år 1253, så måste giftermålet sättas till tiden före 1250, t. ex. 1249 eller ännu tidigare. I systemen Katarinas testamente av $11/6$ 1250 kallas Benedicta för »domina», vilket visar, att hon då var gift (med Svantepolk). Men Svantepolk skulle då varit mycket ung, då han gifte sig. Han dog 1310. Om han gifte sig 1250 vid 20 års ålder, var han vid sin död 80 år gammal, såvida annaluppgifterna äro riktiga.

Angående Benedictas »nya gifte» med Svantepolk har S. Ek den åsikten, att detta ingåtts under 1250—1260-talet, närmare bestämt efter 1252. Ty, heter det, »1252 dog hennes syster, drott-

ning Karin, och det är säkerligen såsom arvtagerska till de sverkerska familjegodsen, som Benedicta kunnat ingå detta nya förmanliga gifte.» Härvid är att märka, såsom förut framhållits, att Svantepolk i sitt äktenskap med Benedicta år 1253 hade minst 2 barn, och att Katarina vid sin död 1252 troligen icke efterlämnade någon förmögenhet. Hon hade ju avlagt klosterlöfte, då hon 1250 ingick i Gudhems kloster, och däri ingick fattigdomsbudet, vilket nog den tiden upprättshölls. Däremot hade Katarina samma år, som hon ingick i klostret, 1250, upprättat ett testamente, däri hon till åtskilliga stiftelser och personer fördelat sin ansenliga förmögenhet, som tillfallit henne dels från fadern, Sune Folkesson, dels från hennes man. På Benedictas lott föll Söderköping m. m. (se ovan s. 155). Det fanns således intet kvar, som kunde locka Svantepolk att se bort från skuggan över Benedictas »tidigare giftermål», som för övrigt aldrig ägt rum. Det finnes ännu en urkund, som kastar ett visst ljus över Svantepolks och Benedictas samliv. Det är ett gåvobrev av år 1256 ²³/₂, genom vilket Svantepolk överlämnar några hemmansdelar till Vreta kloster för två döttrars intagning i klostret (»pro ingressu duarum filiarum in claustrum wrethe»). Huru gamla voro dessa då? Hildebrand, Sv. Medelt. II, s. 433, synes hava missuppfattat stället, då han säger, att dessa egendomar skänktes till klostret av Svantepolk, då döttrarna intogos som *nunnor*. Den vanliga åldern för nunnors intagning i kloster var nog i Norden 18 år, så med säkerhet ifråga om Birgittinerklostret i Vadstena enligt föreskrift i en bulla av år 1370, Hildebrand, anf. arb. III, s. 1014. Om vi skulle tillämpa denna föreskrift på Vreta kloster, skulle Svantepolks i brevet 1256 nämnda två döttrar varit födda omkr. 1238, om de verkligen intogos som *nunnor* 1256. Men år 1238 voro nog både Svantepolk och Benedicta minderåriga. Möjligt är dock, att de två barnen anförtrordes åt klostret för att i dessa oroliga tider erhålla skydd och uppfostran. Men Svantepolk och Benedicta hade tre döttrar. Alltså var en av dem ej född år 1256 eller alltför ung för att då skiljas från modern.

Huru länge Benedicta levde känna vi icke. Men år 1261 ²⁰/₇ utfärdade hon med sin makes bifall ett gåvobrev på några gårdar i Adelöv till munkarna (*fratribus*) i Alvastra (DS., n:r 472). Detta är sista gången hennes namn förekommer i de bevarade urkunderna. År 1298 ²²/₉ (DS., n:r 1250) giver Svantepolk gods till Vreta kloster, vari Benedicta icke nämnes. Hon är alltså då antagligen död.

Varest hon är begravnen, vet man icke, men jag anser det troligast, att hon fått sitt sista vilorum i Alvastra kloster. Det är all anledning att förmoda, att hennes moder, Elena, också vilar där, ty vi veta, att hon skänkte flere gårdar till detta kloster för att där få sin grav hos sina förfäder (*cum progenitoribus nostris*), och det är då naturligt att dottern *Benedicta* hade samma åstundan. Det är väl ock av denna anledning, som *Benedicta* skänker de nyss nämnda gårdarna till detta kloster. Men vi hava ett talande vittnesbörd, att så skett, uti den i Sverkerskapellet i Alvastra funna blyrullen, ty jag anser med N. Beckman, att den i denna rulle omnämnda *Benedicta* var *Benedicta Sunesdotter* och icke någon annan med samma namn. Med avseende på tolkningen av densamma ansluter jag mig till O. v. Friesen, som anser, att senare delen av densamma meddelar, att *Benedicta* vilar där, sedan hon dött av en svår sjukdom (*requiescat... a morbo inuiso quem obiit*). Brates inkast mot »*obire morbum*» anser jag utan betydelse, ty lika väl, som det i klassisk latin ofta heter »*obire pericula, labores, diem supremum, mortem* o. d., kunde man i medeltidslatin säga »*obire morbum*» i betydelsen »angripas av en sjukdom». Dyliga blyrullar hava ofta påträffats i Danmark, och då mannen var dansk, ville han hedra den avlidna maken på samma sätt, som brukligt var i hans hemland. Inskriftens ålder lägger intet hinder för denna åsikt, 1200-talets senare hälft.

Däremot är det obekant, var *Benedictas* man Svantepolk († 1310) ligger begravnen. Jag återkommer till åldersfrågan längre fram.

2. *Folkvisan om Benedicta och Laurentius.*

Det måste förefalla anmärkningsvärt, att folkvisan om Lavrens och Bengta finnes endast i två äkta uppteckningar, Grundtv. A och B, av vilka dock den senare nu finnes blott i bearbetning (DgF. III, s. 470, inl.). Båda äro danska. Detta tyder på att denna visa ej nått en sådan popularitet som visan om Sune och Elena (Vreta klosterrov). Utan tvivel beror detta på ämnets behandling. Visan om Lavrens och *Benedicta* erbjuder inga uppskakande scener. Förbindelsen mellan dessa två framställs som mycket harmonisk, vilket också gjort, att de som anse den för »historisk», funnit den utgöra ett bevis för, att Bengta frivilligt följt Lavrens på hans flykt. Det fanns i så fall ej något skäl för Birger jarl att ingripa för att

»bistå sin fränka», såsom Ek menar (Sv. folkv. s. 125). Det är ock endast i en strof, som hon framställes som tagen med våld, nämligen då Lavrens stod i begrepp att föra henne ombord på sitt skepp. Det heter i v. 12:

Ditt mellthe iomfrue Benedicktt,
 hun saa di forgylltthe flø:
 »Giffue ditt Gud-fader i Himmerige
 dit skib motte søncke ij sø!»

Annorlunda är förhållandet i Klosterrovsvisan. Där framställas händelserna som rent fasaväckande, vilket bringade sinnena i jäsning och måste slå an på åhörarna.

Även om man måste frångå den uppfattningen, att »junker Laueris» förde sin rövade brud till Oslo, så finnes dock den möjligheten, historiskt sett, att han förde henne till något annat ställe. Själv säger visan v. 14, 15, att Lavrens förde Benedicta till »Noreland», »till sin federne gord, han lod sitt brollupe boe». Att en lagman i Östergötland hade sin fädernegård i Norge, måste förefalla högst otroligt.

Schück synes anse, att visan i det hela är historisk. Han påpekar visserligen, H. T. 1891, s. 293, några mindre felaktigheter, såsom att Benedictas första äktenskap varade i sex år och icke i åtta, såsom visan uppgiver, och att det första äktenskapet måhända icke var barnlöst, ty DS. II, n:r 1085 omtalar en »Birgitta filia Laurencij legiferi» men medgiver, att denne Laurencius legifer kan hava varit en annan än den nu omtalade eller att den nämnda Birgitta kan hava varit hans dotter i ett föregående äktenskap. Han skulle alltså kunnat vara änkling, då han tog sig före att bortröva den unga flickan. Men han anser dessa brott mot den historiska sanningen för »ytterst obetydliga». Han anser vidare, att visan är att hänföra till 1200-talets slut, då »händelserna inom släkten ännu stodo i friskt minne». Utom det nu nämnda innehåller visan en mångfald rena orimligheter. Till dessa räknar jag, att omkvädet ej alls står i något samband med innehållet i visan (»dy kiender min skiolld saa wyde»), att Laueris säges vara trolovad med Benedicta och att man därför givit henne i kloster, att han först vänder sig till sin broder och beder honom om hjälp att »slaa dit kloster neder og tage ud feste-møø minn» (såsom i »Klosterrov» Sune vänder sig till sin obefintlige broder Knut i samma ärende,

och då brodern varnar honom för »konge her Byrjall», till sina knektar, vilka lovade honom hjälp), att Laueris förde Benedicta till »Nore-land» och där höll bröllop med henne i »sin fäderne gord», att Laueris säges vara »saa fattig enn suenn» men dock kunde uppmåna Benedicta att efter hans död sätta »enn gulld-kors offuer min graff, | en kiercki offuer mine bienn», vilket hon fullgör på det sättet, att hon satte en kyrka över hans grav och ett guldkors över hans ben, samt slutligen att det ingenstädes säges, att det var från Vreta kloster, som brudrovet skedde, om det ock kan vara detta kloster, som visdiktaren tänkt på, på grund av likheten med det andra klosterrovet. Visan slutar med att Benedicta infinner sig hos sin »broder, konge her Byrjall», som först tager mot henne med hårda ord men omedelbart därefter tager henne i sin famn och lovar att giva henne allt det goda, som han förmår. Påpekas bör, att Byrjall, om därmed menas Birger jarl, varken var hennes broder eller konung. I den form, som visan nu har, är det väl endast namnen Benedicta och Birger jarl, som kunna sägas vara historiska. För övrigt är innehållet så ohistoriskt som möjligt, varför jag ej kan vara med om Schücks uppfattning av visan som historisk. Till försvar för hans uppfattning skulle kunna åberopas, att visan nu icke är bevarad i sitt ursprungliga skick, men under denna förutsättning skulle ett försök att återställa den till den antagna första lydelsen visa sig vara alldeles fruktlöst. Resultatet skulle bli, att nästan intet av den nuvarande formen skulle finnas kvar.

Vad tiden för visans tillkomst beträffar, så anser jag, att intet språkligt eller litterärt hinder finnes för att förlägga den till 1300—1400-talen, folkvisediktens blomstringstid. Själva händelsen skall enligt tvenne kronologier, Chron. anonymi och Ann. Sigtunenses, hava tilldragit sig 1244 eller 1245, vid vilken tid en lagman vid namn Laurentius anses hava funnits i Östergötland. Man stöder sig för detta antagande på ett pergamentsbrev från 1240—50-talen utan utsatt tid och ort (DS. I, s. 736). Ifrågavarande brev rör sig om en gård i Västra härad av Njudung vid namn Lundby (Vrigstad socken), som en gång i tiden av en viss Petrus överlämnats till Nydala kloster »ad usus», och denna gåva hade sedan bekräftats av dennes son Laurentius och sonson Petrus och nu till yttermera visso av den sistnämndes söner Petrus och Laurentius »gotorum legifer», vilka kalla Lundby sin fädernegård (patrimonium). (»Dilectis in christo tam presentibus quam post futuris om-

nibus occidentalem prouinciam in nyiungia habitantibus Phi. et L. Gotorum legifer. Petri filij salutem et dilectionem. Notum universitati uestre facimus quod mansionem que Lvnby nominatur. quam proauus noster. bone memorie. P. nec non et auus noster L. set et P. pater noster monasterio noueualli cum suis omnibus attentis firmissime contulerunt, nos inquantum sufficimus quamdiu aduixerimus ab omni iniuria ad usus fratrum ibidem deo famulantium ac si proprium nostrum patrimonium sub nostram tutelam suscipimus ac defensionem» — — —).

Det förefaller därför högst oantagligt, att med »gotorum legifer» skulle avses någon *östgöta lagman* med namnet Laurentius. Att någon sådan funnits till, nämnes icke heller i någon bevarad urkund. Lagmannen i Östergötland synes vid den tid, då händelsen skall hava inträffat, hava hetat Magnus Bengtsson. Han nämnes i brev för tiden 1247, 1248, 1251 m. fl. år (d. 1263).

Det ligger då närmare till hands att antaga, att den ifrågasvarande Laurentius varit lagman i Västergötland. År 1251 fanns i Västergötland en lagman vid namn Petrus. Laurentius Petri kan hava varit en son till denne, vilket stämmer med då gällande namngivningsprincip. Men även ett sådant antagande strider mot det faktum, att Laurentius Petri tydligen var från Västra härad, och att man vid lagmansval höll sig inom samma landskap, ja, inom samma släkt. Vidare strida uttrycken »gotorum legifer» mot det vanliga bruket att bestämt angiva, vilket landskap lagmannen tillhörde (»legifer ostgotorum», »vestgotorum», »decem prouinciarum» o. s. v.). Huru detta ställe skall förstås, vet jag ej. Men osannolikt är, att det är fråga om en *östgötagman*.

Huru skall man då kunna förklara, att de nämnda kronologierna båda innehålla den uppgiften, att en lagman Laurentius verkställt klosterrovet? Jag vill försöka en förklaring, som jag anser sannolik.

Såvitt jag känner, är det ingen, som har anställt undersökning av kronologiernas eller annalernas inbördes förhållande eller vad som i dem är ursprungligt eller senare tillagt. En sådan undersökning skulle bliva mycket mödosam och förutsätta tillgång till källor, som jag ej haft till mitt förfogande. Jag har därför inskränkt mig till en jämförelse av de två kronologier, som innehålla uppgifter om bortrövandets av Benedicta Sunesdotter. Dessa äro Chronologia anonymi och Annales Sigtunenses.

Chron. anon.

CIOCCXLIV: Celebratæ
sunt nuptiæ Erici III regis Sueciæ.
CIOCCXLV: Laurentius legifer qui-
dam Ostgotorum rapuit sororem
reginæ Sueciæ.

Ann. Sigt.

M^oCC^oXL^oIIII^o: nupcie facte sunt
regis Erici et Laurentius Ostgo-
torum legifer rapuit sororem
Suecie et venit conventus Arosiam.

Chron. anon. härleder sig från 15:de årh. Ann. Sigt. anser C. Annerstedt kunna härleda sig från år 1286, men hans skäl därför synas ganska tivelaktiga, nämligen att berättelsen om händelserna vid den tiden bli ymnigare (»fugere non potest, quam copiosa subito fiat narratio in anno 1286, unde facile conspici licet, annales brevi post hunc annum compositos esse»). Han måste dessutom för att styrka detta antagande göra en ändring av texten, i det att han antager, att notisen under år 1286: »natus est Benedictus legifer ostgotorum» är felaktig i st. f. »mortuus» eller »motus (sc. appoplexia)», ty en person, som år 1286 kallas *legifer*, måste hava kommit »ad legitimam ætatem», då han uppnått denna värdighet och annalerna följaktligen nedskrivits först senare, långt inpå 1300-talet. Detta är ju mycket antagligt, då det verkligen i senare delen av 1200-talet fanns en lagman i Östergötland vid namn Benedictus. Han nämnes i DS. I, s. 448 och 547 för åren 1269 och 1279. Observeras bör dock, att Benedictus levde ännu i sept. 1289 enligt Chron. 266—1430, där hans hustrus död omnämnes. Vad de ymnigt flödande uppgifterna vid år 1286 beträffar, så röra de sig till största delen om kyrkliga förhållanden, och sådana förekomma i rikligare mängd även för tidigare år, än fallet är i nära besläktade kronologier. Annalisten synes hava varit en klerk, som mest intresserat sig för kyrkliga händelser. Han gör gärna förkortningar, åtminstone i avseende på de språkliga uttrycken, då det gäller världsliga händelser, men gör redan från början, då det gäller kyrkliga tilldragelser, ganska vidlyftiga tillägg.

De två kronologierna Chron. anon. och Ann. Sigt. stå i ett visst samband med varandra. Särskilt gäller detta om anteckningen rörande bortförandet av Benedicta, som lyder nästan lika i båda, Chron. anon.: »Laurentius legifer quondam Ostgotorum rapuit sororem reginæ Sueciæ», Ann. Sigt.: »Laurentius Ostgotorum legifer rapuit sororem regine Sueciæ». Båda överensstämma däri, att i ingen av dem namnen på drottningen och hennes syster förekomma, ej

heller att Benedicta rövades ur ett kloster. Olikheten är, att Chron. anon. uppgiver året för bortrövandet till 1245 (året efter Katarinas giftermål), Ann. Sigt. till 1244 (samma år som Katarinas giftermål) samt att annalerna utesluta ordet »quidam». Dessa olikheter äro nog ej alldeles betydelselösa. Jag utgår ifrån det antagandet, att i Chron. anon. eller dess källa hela anteckningen om bortrövandet är senare tillägg, varvid folkvisans »junker Laueris» blivit »lagman Laurentius». En senare avskrivare har ej känt till någon lagman Laurentius och har därför tillagt »quidam», vilket tillägg annalisten enligt sin vana av förkortningar rörande världsliga händelser utelämnat, varjämte han sammanfört bröllopet och klosterrovet till samma år. Om man skulle förutsätta, att klosterrovet verkligen skett, så är det ju märkligt, att det skulle inträffa blott ett år efter bröllopet eller samma år. Bröllopet stod enligt en annaluppgift å Fyrisäng invid Uppsala. Där var naturligtvis mycket folk samlat. Kanske den förmente lagmannen var bland de inbjudna, och samtidigt skulle han hava smitt ränker mot systemen till drottningen under själva högtidligheterna. Den nära samtidigheten av båda händelserna kan dock förklaras på annat sätt. Men då måste lagmannen sättas ur spelet. Till bröllopet hade bland bröllopsgästerna släktingar till brudparet anlant ända från Danmark. Bland dessa befann sig antagligen den unge Svantepolk Knutsson, och därvid överenskoms mellan bådas fränder om giftermål mellan Svantepolk och Benedicta. Som de båda voro unga, uppsköts äktenskapet några år, såvida vi ej få antaga, att det var, såsom den tiden nog ofta förekom, ett barnäktenskap, sådant som Ulf Gudmarssons och Birgittas, resp. 18 och 13 år. I varje fall voro Svantepolk och Benedicta med säkerhet gifta 1249 eller kanske tidigare. För detta antagande kan anföras ett ytterligare stöd. År 1256 intogos två av Svantepolks och Benedictas döttrar i Vreta kloster. Detta skedde naturligtvis för att de därstädes skulle få sin uppfostran. Denna uppfostran omfattade naturligtvis även bokliga studier, vilka väl då som nu ej började förr än vid 6—7 års ålder. De båda flickorna skulle följaktligen varit födda senast 1250. Jfr vad som i Erikskrönikan säges om Magnus Ladulås' dotter Richissa, att hon insattes i St. Klara kloster »a siätta åra» (Erikskr. v. 1177).

I folkvisorna och annorstädes påträffar man ofta den uppgiften, att den som begått någon svårare förbrytelse i Sverige, tog sin tillflykt till Norge. Så torde hava skett i äldre tider. Men vid

den tid, som det nu är fråga om, gjordes från både svensk och norsk sida enligt den norska Håkan den gamles saga allvarliga försök att åstadkomma ett vänskapligare förhållande mellan de två rikena, vartill hörde, att konungarna ömsesidigt förbundo sig att ej tåla varandras »ovänner» inom sina områden utan driva dem ut ur sina riken. I kap. 107 omtalar Sturla Thordsson, att konung Håkan avlätit ett brev till konung Erik (Erik den Halte och Láspe), vari han uppmanade denne att åtta dagar före jul hava drivit hans ovänner ur riket (Erikr Svía konungr skyldi fyrí átta dag jóla hava rekit óvini hans or sinu ríki). Och då efter svenske konungen Eriks död stridigheter uppstodo angående tronföljden och en av tronpretendenterna anhöll om hjälp från konung Håkan, vägrade denne, emedan han och Birger jarl hade förbundit sig att icke hjälpa varandras ovänner (þviat þat vóru einka mál þeirra Birgis jarls, att hvárigir skuldu efla annars óvini.) Till bekräftelse på detta avtal hade giftermål kommit till stånd mellan Håkans son, Håkan den unge, och jarlens dotter Richissa (Håk. saga kap. 266 och 272). Den enda gången, då detta avtal bröts, var då Filippus Lavranzon, som hade varit den upproriske Holmgeirs »mestr styrkr», flydde till konung Håkan och av honom blev mottagen, men detta berodde därpå, att Håkan och Filippus voro nära fränder, varför ock den senare övergick i den förres tjänst och var i hans följe, då de båda konungarna senare stämt möte med vandra. (Håk. saga kap. 266). Av det sagda framgår, att någon säkerhet för svenska förbrytare att undgå straff genom att fly till Norge ej fanns. Det finns några beröringspunkter mellan visan om Vreta klosterrov och visan om Bengtas bortrövande. En av dessa har berörts av Schüeck, som påpekar den strof, där diktaren låter Elin på dödsbädden profetera, att en av hennes döttrar skulle liksom hon rövas ur kloster.

Visan om Vreta klosterrov A, v. 58:

Du bliffuer giffued i kløster
alt med dinne silckesercke,
och sidenn bliffuer du tagen ud,
dig till hierttenessvercke.

Detta har han ej kunnat yttra, om klosterrovvisan ej funnits till, innan visan om Bengtas bortrövande diktades.

En annan beröringspunkt hava vi i Vreta klosterrov:

Vi vill ride till Vrete kløster
Och tage stolte Elin ud (dan. A 16 m. fl. Sv. 6)

Därmed kan jämföras visan om Laurens och Bengta:

Wi welle slaa dit kloster neder
Och tage ud stallten Bennedicktt. (dan. A, 4)

Till likheterna höra ock, att i den förra visan Sune får hjälp av sin obefintlige broder Knut; i den senare vänder sig Lavrens till sin »broder» i samma syfte.

Vidare vill jag påpeka, att i båda visorna uttalas fruktan för kungen, Magnus i den ena, Byryall i den andra, men att i båda brudrövarna ändock besluta våga försöket. Vreta klosterrov:

dett koster vor huide halsbenn;

Visan om Bengta:

ditt gaar sidenn huor ditt maa»

Slutligen förtjänar påpekas följande:

I Vreta klosterrov skildras, huru Sune, då Elin kallade på honom till sin dödssäng, efter mycken tvekan infann sig och i vredesmod frågade, vad hon ville, men sedan, då Elin omtalade, att hon kände sig skola dö, alldeles ändrade sinnelag och bad henne förlåta alla hans brott. Samma omslag i sinnesstämningen förekommer i Bengtavisan.

Då Bengta efter Laurens död återkom till sin broder Byryall, tilltalas hon av honom i hårda ordalag:

Iche warst du min søster,
iche warst du min wen:
den tid du ud av landet drog
med en saa fattig suend.

Men då systemen försvarade sitt handlingssätt, heter det:

Dett war iuncher her Byrgel,
toeg liden Benedicht i faffuen:
»Alt det goeds, ieg haffuer,
det ganger os begge til gagn.
(Bengtavisan dan. B, vv. 39, 42).

Det är naturligtvis endast den hastiga förändringen i mottagandet, som utgör likheten.

Huru skola nu dessa likheter förklaras? Ek antager, att den ena visan är en efterbildning av den andra. (Sv. Folkv., s. 127). Jag vill gå ännu längre och anse, att båda visorna äro av samma författare. Jag ser intet hinder för ett sådant antagande. Först har han således diktat Bengtavisan, men då denna slog mindre an, vilket framgår av dess ringa spridning, antagligen emedan den var för alldaglig, beslöt han skriva en annan av motsatt tendens, i vilken förekommo upprörande scener, som måste uppväcka åhörarnas avsky och medlidande. Jag har förut påpekat, att det ej finnes någon grund till antagandet, att båda dessa folkvisor grunda sig på några verkliga historiska händelser.

III. INGRID SVANTEPOLKSDOTTER OCH FOLKE ALGOTSSON.

1. *Historik.*

Såsom förut är nämnt, hade Svantepolk Knutsson och Benedicta Sunesdotter fyra barn, som nådde mogen ålder. I släkttavlan uti Sv. Hist., 1:sta uppl. s. 391, upptagas de i följande ordning: Knut, Katarina, Ingrid, Ingegärd. I ett pämbrev av år 1256 talas om endast två döttrar, som skulle intagas i Vreta kloster (för att där uppfostras). Den tredje av dessa skulle alltså då ännu varit för ung eller ock icke varit född. Att den ena av de två var Katarina, får man väl anse för givet. Hon kvarstannade kanske hela sitt liv i klostret, där hon till sist blev abbedissa. Den andra skulle vara Ingrid eller Ingegärd. Ingrid levde ännu 1345 (DS. n:r 3909), Enligt H. Toll skulle hon ha levat ännu 1350 (Fornv. 1922, s. 68). Även Suhm har samma uppgift. Om hon varit född omkr. 1250 och således 1256 varit omkr. 6 år, skulle hon 1345 varit omkr. 95 år och om hon levat ett eller annat år till (till 1350), uppnått en ålder vid sin död av 100 år, vilket synes mig högst osannolikt. Jag är därför böjd för att antaga, att Ingegärd är den andra av de två svantepolksdöttrarna, som år 1256 intogos i Vreta kloster. Den sista gång, som Ingegärd nämnes i urkunderna, är år 1322. Hon är då för andra gången änka och torde ha varit 70—80 år. En följd av det nyssnämnda antagandet blir, att Ingrids födelse måste hava inträffat omkr. 1256. Om vi sätta den till år

1260, var hon år 1345 omkr. 85 år. Hon var ännu 1344 abbedissa och kallas året därefter »quondam abbadissa urethis». (DS. n:r 3909). Sätta vi Ingrid's födelseår till 1265, skulle det varit 10 år mellan systrarna, vilket jag finner osannolikt. Dock gäller mitt antagande endast under förutsättning att icke några fler barn funnits i Svante-polks och Benediktas äktenskap, vilka dött i späda ålder. Men så sent som 1265 var nog icke Ingrid född, ty åtskilligt talar för, att Benedikta före detta år var död (redan 1261). Hon nämnes nämligen ej någon gång därefter, ehuru vi hava Svante-polks namn i en mängd urkunder efter 1261.

Om någon mening skall tänkas ligga till grund för brudrovs-historien om Ingrid Svante-polksdotter och Folke Algotsson, så bör väl den rövade bruden ej varit alltför gammal. Men var hon född 1260, således tio år yngre än Ingegärd, så hade hon vid det förmenta bortrövandet varit 27—28 år, detta under förutsättning att de två äldre systrarnas intagande i Vreta kloster inträffat, då de voro omkr. 6 år.

Att Ingrid fick gå ogift, tills hon uppnått 27—28 år, förefaller otroligt i dessa de tidiga äktenskapens tid. Det tillhörde föräld-rarna att se till, att de giftasvuxna döttrarna så snart som möjligt blevo försedda med män. Och att denna strävan ej skulle hava lyckats för Svante-polk, är väl ej troligt. Han var en rik och mäktig man och kunde följaktligen få sin dotter Ingrid väl försörjd. Bland de mest ansedda männen i början av 1280-talet voro Algots-sönerna. De stodo då högt i anseende hos konung Magnus Ladulås. En av dem, Petrus, var konungens kansler, en annan, Rörik, var konungen följaktig till Alsnö, och hans namn finnes bland dem, som undertecknat Alsnö stadga av år 1279 (enl. Tunberg, Sv:s Äldre Medelt. s. 126). En underordnad roll synes Folke Algotsson ha spelat. Hans namn förekommer ej i den tidens händelser. Men han blev gift med Svante-polks dotter Ingrid. Att detta skedde genom ett brudrov påstår en folkvisa samt ett par kronologier. Om värdet av de sistnämndas uppgifter skall jag i det följande yttra mig.

Om vi fästa oss vid den ställning, som Algotssönerna intogo till konung Magnus och således även till dennes högra hand Svante-polk, åtminstone så sent som 1285,¹ så finnas däri tillräckliga skäl till den förmodan, att Folkes och Ingrid's giftermål skett under

¹ Giftermålet kan hava ingåtts i början av 1280-talet, då Ingrid var 18—20 år.

denna tid och något bortförande med våld ej behövde komma i fråga, så vida ej giftermålet skett mot Ingrids vilja, men vid den tiden fästes nog därvid icke något avseende, då saken avgjordes kontrahenterna oåtsporda. Men det finnes även tecken till att förbindelsen ingicks av ömsesidig böjelse. När Folke Algotsson var död — om tiden därför veta vi intet — återvände icke Ingrid till sitt hem, Söderköping, utan stannade kvar i sin nya hemtrakt ända till början av 1320-talet, då hon flyttade till Vreta kloster. Då hon blivit änka, slog hon sig ned på Bergsättra i närheten av Skara, en gård, som då tillhörde skarabiskopen Brynjulf Algotsson. (DS. n:r 984). I sitt därifrån utfärdade testamente av år 1312 kallar hon sig »biærgsætrum constituta» (boende i B.). Då hon skrev detta testamente, hade hon för sina ögon sin hädanfärd och ville därför uttala sin yttersta vilja och disponera om sina ägodelar. (Ego Ingridis Swantæ poles dotter biærgsætrum constituta attendens quod nihil incertius hora mortis diem extremum misericordie operibus cupiens prevenire — — — sana mente et corpore testamentum meum condo et ordino). Däri nämner hon först bland gåvorna dem som skulle tillfalla jungfru Måria kyrka i Skara, »där hon väljer sin grav» (in qua sepulturam eligo). Detta synes anmärkningsvärt. Jag anser det innebära, att hennes avlidne man där var begravnen och att hon ville vila vid hans sida, ehuru detta ingenstädes finnes omnämnt. (Jfr Toll, Fornv. 1922, s. 73). Gåvan utgjordes av gården Otterstad i Västergötland med tillhörande, och därför skulle vigilier och mässor årligen firas för hennes själ. Men därjämte donerar hon penningar och skrudar till övriga kyrkor i Skara. Därefter skänker hon till Linköpings kyrkobyggnad samt minoriterna i Söderköping (där hennes fädernegård var belägen) en summa penningar, likaså till Vreta kloster (där hennes syster var abbedissa), Alvastra kloster (där hennes förfäder vilade) samt slutligen till varje kyrka, där hon ägde gårdar (curias). För alla dessa donationer ställde hon som säkerhet en mängd gårdar, som uppräknas. Dessa synas alla ha legat i östra Småland och hava tillhört hennes fader Svantepolk. Men Otterstad hade utan tvivel tillhört hennes man. Till executor testamenti utser hos biskop Brynjulf i Skara med mycket vidsträckt fullmakt. Allt detta visar, huru varmt hon var fästad vid den stad, i vars närhet hon varit bosatt, och särskilt vid sin svåger biskopen.

Emellertid blev Ingrids levnad långvarigare än hon själv trott,

och testamentets genomförande blev därför en längre tid vilande. År 1321 hade hon flyttat till Vreta (wretis constituta») och utfärdar ett nytt gåvobrev, däri hon i det hela vidbliver de i testamentet av 1312 gjorda bestämmelserna, men då biskop Brynjulf nu var död († 1317), utser hon till executores testamenti »patres dominos Karolum Lincopensem et benedictum scarensem vel eorum successores».

Jag har tämligen vidlyftigt redogjort för dessa Ingrids tvenne testamenten för att visa, att hon hela sitt liv var fästad särskilt vid Skara, dess kyrkor och biskopar. Någon annan grund därtill har jag ej kunnat finna än hennes minne av sin avlidne man, Folke Algotsson. Jag tror, att om hon blivit med våld bortrövad, hade ej hennes känslor för hans minne varit så hela hennes liv behärskande. Men förhållandena gjorde, att hon troligen ej fick sin önskan uppfylld att vila (vid hans sida) i Mariakyrkan i Skara.

Hon hade med honom sonen Knut. Om honom se Nytt Biografiskt lexikon, s. 395 (Nat. Beckman).

I slutet av 1280-talet blevo förhållandena mellan konung Magnus och Algotssönerna helt annorlunda. Det uppstod nämligen en bitter fiendskap mellan dem, men om upprinnelsen till denna och vilka av Algotssönerna som voro invecklade i stridigheterna, känner man högst litet till. Strinnholm har förmodat, att det var Ingrids bortrövande av Folke Algotsson, som var anledning till brytningen, men dels är det mycket osannolikt, att något brudrov ägt rum, dels får man väl ej anse, att Magnus Ladulås lät sin vrede över det skedda, om det verkligen ägt rum, drabba hela släkten, lagman Algot och hans söner, först och främst den ansedde biskop Brynjulf, dels bröt konungen mot sina egna och landets lagar genom ett sådant handlingssätt. Han hade i Alsnö stadga 1279 (eller 1285) föreskrivit rörande kvinnofriden och andra brott mot konungens edsöre, att »hwar som huggær allær dræppær nokon i sit sialfs-hus, þa skal alt þæt han a skiptær i þre løtte. takær en konongær. annæn hæræd. þridiæ saksøkiæ och þæn sum giærdinæ gørde se utlaghdær. e til þæn biðær fore hanum. ær han hawir brutit wiðær. oc bôte os siðæn XL markær. *Slikæ samu hæmð sculu allir þer hawæ sum quindi wal-føræ allær dræppær.*¹ Enligt denna stadga, utfärdad blott några få år före det förmenta brudrovet, skulle endast förövaren av brudrovet,

¹ Kursiverat av mig.

om det skedde med våld, vilket icke alls framgår av förhållandet mellan Ingrid och Algotssönerna, särskilt biskop Brynjulf, hava drabats av straff men icke släkten i övrigt. Samana bestämmelser angående brott mot konungens edsöre återfinnas i flere av landskapslagarna, t. ex, Uppl.lagen Kun.B. IX. Östg.lagen Eds.B. VIII. Den enda som hade rätt att ingripa mot den brottslige var den, som han brutit mot, i detta fall Ingrids fader, Svantepolk Knutsson, men om förlikning med honom ingicks, skulle konungen även i så fall uppbära 40 mark.

Då det är ställt utom allt tvivel, att om en brytning inträtt mellan konungen och Algotssönerna, måste den alltså haft andra anledningar. Sådana skymta fram ur ett par urkunder. Om Magnus Algotsson berättar Erikskrönikan följande. Där heter det om Märeta av Danmark, att hon, då hon firade sitt bröllop med konung Birger av Sverige 1298,

— — — ville ey annat hawa
aff konungenom til morgongawa
hon badh lööss magnus algutzson,

vilken handling mycket prisades. Denna hennes önskan blev emellertid ej uppfylld, ty Märeta erhöi av Birger i morgongåva år 1300 en mängd gods som uppräkas (Lagerbring II, s. 662).¹ Samme författare tillägger, att man ej vet, om Magnus Algotsson hållits i fängelse alltsedan Ingrid bortrövades av Folke eller någon annan anledning. Att det var av någon annan orsak, måste jag anse av det skälet, att det förmenta brudrovet inträffade 1287—1288, och han ej kan hava suttit i fängelse i tio år för en handling, som han, såvitt man vet, ej hade något att skaffa med. Att anledningen var en helt annan, få vi veta av en urkund av år 1298 (DS. II, s. 277), enligt vilken biskop Brynjulf, Magnus' broder, till Ragnvald Mule överlämnar en mängd gårdar m. m. såsom ersättning för de egendommar, som brodern frånhänt denne (recompensacione bonorum sibi per magnum fratrem nostrum ablatorum). Huru länge han suttit fängslad, vet man ej. Tydligen blev han på grund av biskopens mellankomst frigiven. Han trädde sedan i hertig Erik Magnussons tjänst och deltog i striden vid Kalvsund 1309, där bl. a. Magnus

¹ En liknande händelse förekommer i Valdemar Sejrs historia. Då han gift sig med Dragomir (Dagmar) av Böhmen, fordrade hon i morgongåva, att biskop Valdemar måtte frigivas från sin långa fångenskap. (*Danmarks Riges Historie* I, s. 743).

Algotsson blev nedhuggen, Erikskr. vv. 3074—3100. Att en annan av Algotssönerna, nämligen Rörik, också kommit i delo med Magnus Ladulås, veta vi av en urkund av år 1302. Däri omförmäles, att den avlidne Rörik Algotssons gods blivit indragna till kronan på grund av vissa hans våldshandlingar men efter hans död av nåd återställda till hans barn med undantag av dem, som voro pantsatta till konungen (tenore presencium constare volumus evidenter quod cum bona domini rørici algoti quondam filii ad nos propter quosdam suos excessus deuoluta post mortem suam filiis suis nunc. superstitibus restituimus de gracia speciali. quedam ex ipsis bonis nobis reseruauimus que pro quadam argenti suma nobis per dictum dominum rørikum inpignerata fuerunt inter que bona kniffsta cum omnibus attinenciis eiusdem nobis decreuimus retinere). Enligt Ericus Olai hörde Karl Algotsson till de mest komprometterade i sammansvärjningen mot konung Magnus. Han stöder sig härvid i främsta rummet på en uppgift i Chronol. XII (Script. rer. Svec. I, 1, s. 26): »MCCLC. Decollatus Karolus filius domini Algoti legiferi Wesgotorum». Såsom anledning till Karls avrättning uppger han, att Karl i »Lindö» året förut hade bortrövat Ingrid. Men för år 1288 säger han, att det är Folke, som bortrövat Ingrid. Ericus har tydligen haft olika källor för sina uppgifter, dels den ovannämnda Chron. XII, där det blott talas om Karls avrättning, men vartill Ericus Olai har lagt sin mening, att det var brudrovets, som var skulden till händelsen, dels Chronol. vetust., dels Ann. Sigt., där det heter, att det var Folke, som bortrövade Ingrid, dels slutligen folkvisan om Karl Algotsson. Om den sistnämnda säger Grundtvig, att han ej är säker på, att med folkvisans Karl avses Karl Algotsson. Enligt min mening ha Chronol. XII, Ann. Sigt. och Ericus Olai fått sin uppgift om Karl Algotsson ur folkvisan, som de ansett gälla Karl Algotsson. Den strof i visan, som åstadkommit förväxlingen, är n:r 26 (dan. A):

Tog di unge herre Karll,
lid hannem paa grønnem vold:
saa hug di hans huode aff
offuer hans forgylte skioldt.

Den tidens historiska kritik var ej större, än att en herr Karls öde utan vidare ansågs syfta på Karl Algotsson.

Angående folkvisornas roll vid bedömandet av historiska händelser kan hänvisas till folkvisan om Vreta klosterrov, som av Messenius anföres som stöd för hans uppfattning av Elenas bortrövande ur Vreta kloster såsom en fullt verklig historisk händelse. Då en sådan man som Messenius kunde låta en folkvisa gälla som historisk urkund, får man ej undra på kronologerna, som väl ej voro andra än olärda munkar och levde på en tid, då egentlig historisk kritik ej fanns.

Den förvirring, som råder med avseende på hithörande händelser, anser jag härröra från 1400-talets skribenter. Några tidigare källor finnas icke att tillgå. Icke ens *Annales Sigtunenses* äro något att bygga på, ty, såsom jag förut omnämnt, avslutas dessa visserligen 1286, men Annerstedt, som utgivit dem, har medgivit, att de kunna vara författade inpå 1300-talet. Den enda handskriften är från 1400-talet. Vi hava vidare kronologierna, om vilka förut har talats. De äro även från 1400-talet och grunda sig i avseende på brudroven på folkvisorna. Vidare är att nämna Vita Brynolphi. Denna lilla skrift trycktes i Lybeck på 1490-talet, men originalet är ett undersökningsprotokoll av år 1417 angående det väckta förslaget att man skulle ingå till påven med en anhållan, att biskop Brynjulf i Skara († 1317) skulle förklaras för helgon. Där heter det, att Brynjulfs bröder (utom honom själv) voro 11, alla krigare (*undecim essent fratres milites strenui et potentes*). Av dessa lät Magnus Ladulås avrätta 7 av obekant orsak (*nescitur qua occasione recepta dictorum fratrum septem decollari fecit*). Om bröderna voro så många till antalet, är ovisst. Grundtvig känner till högst 8. Av dessa nämnes endast Karl som halshuggen, men den uppiften härleder sig troligen från folkvisan om Karl Algotsson, som kanske icke ens avser denne. Vad som förlett Ericus Olai till påståendet, att Karl Algotsson bortrövat Ingrid, är väl folkvisans uttryck, att »herr Karl feste sig en rosenblomma».

Vidare hava vi uppgifterna hos Ericus Olai, som avslutade sin historia 1470 (Schück). Angående hithörande händelser skriver han: »Eodem anno (1288) mense Martio rapuit Dnus Folcho, filius Dni Algoti Legiferi westgothorum, Domicellam Ingridem, filiam Domini Svantapolk, desponsatam Domino David Torstenson de Dacia, et cum ea fugit in Norvegiam. Hac de caussa eodem mense captus est Dominus Algotus pater ejus, et Dominus Röricus frater ejus. Alii fratres sui, Dominus Petrus Cancellarius, Benedictus et Carolus

fugerunt in Norvegiam et a Rege Norvegiæ sunt recepti». Och under år 1289: »Eodem anno liberati sunt a captivitate Dominus Algotus et Roricus filius ejus. Carolus autem frater ejus Roricus in Lindö decapitatus, ubi rapuerat Ingridem Domicellam. Roricus autem fugit in Norvegiam, ubi et mortuus est.» Varifrån Ericus Olai fått dessa uppgifter, är ovisst. Vad först den uppgiften beträffar, att Ingridis bortrövande av Folke skett i mars månad 1288, så kan han hava fått den ur Ann. Sigt. Varifrån annalisten fått den, är obekant; i Chronol. vetusta från 1400-talet finnes den ej. En del av Ericus Olai uppgifter äro fast otroliga. Dit hör, att Folkes bröder på grund av brudrovet blevo gripna eller flydde till Norge och mottogos av konungen där. Att fly till Norge var det vanliga i folkvisorna, men enligt Hak. saga hade såsom förut är nämnt överenskommelse träffats mellan de svenska och norska konungarna att icke mottaga varandras »ovänner» inom sina riken. Vidare stred det mot Magnus Ladulås' egna lagar, att hela släkten skulle straffas genom fängelse eller landsflykt, om någon bröt mot konungens edsöre. Visserligen blevo lagman Algot och Rörík, som fängslats, året därefter frigivna — den senare hade dock begått svåra »excesser», och det var väl därför han ansetts hava flytt till Norge. Att Karl återvänt från Norge, nämner han ej, men däremot att han blev halshuggen i »Lindö» år 1290. Denna uppgift har han fått ur folkvisan om herr Karl. Lagman Algot har antagits hava på grund av sonens förmenta brudrov blivit avsatt från sitt ämbete. Han kallas i urkunder från 1290 för quondam legifer. Orsaken till hans avgång från ämbetet kan dock hava varit hans ålder. Sonen biskop Brynjulf var väl vid den tiden långt till åren kommen. Han dog 1317. I sitt testamente av år 1290 talar Algot Brynjulfsson endast om, huru han kände sig tacksam mot försynen för alla åtnjutna välgärningar och vill bland andra donationer giva till Riseberga kloster några gårdar.

På de anklagades bänk sattes ock den ärevördige biskop Brynjulf, som också var en av Algotssönerna. Om han hade någon del i sina bröders »excesser» låter sig ej säga, men troligt är, att ett rykte om hans delaktighet blivit spritt av hans ovänner och kommit till ärkebiskopens öron samt föranlett denne att skriva det bekanta brevet till Brynjulf av den 15 dec. 1288 (DS. II, n:r 983), vari han bland annat hotar biskopen med bannlysning och uteslutande ur kyrkans gemenskap, om han befanns hjälpa sina bröder

eller andra konungens ovänner nu eller i framtiden till konungens och rikets skada hemligen eller uppenbarligen. På denna skarpa skrivelse avgav biskopen genom sina utskickade den förklaringen, att han fogade sig i det i utsikt ställda straffet, om han befanns vara skyldig (DS. II, n:r 292). Vari de händelser, som antydas i dessa skrivelser, bestodo, har ej kunnat påvisas, men säkerligen stodo de ej i något samband med Ingrids förmenta bortrövande. Detta anser jag ej hava existerat, emedan enligt min mening Ingrid och Folke voro gifta långt förut. Men senare skribenter hava förblandat händelserna och ansett Algotssönernas uppträdande mot konungen bottna i dennes stränghet mot dem på grund av det förmenta brudrovet. Däremot strider ock Magnus Ladulås' egen kvinnofridslag, som talar om endast den skyldiges (ej om släktens) bestraffning, som bestod i indragning av dennes egendom och landsförvisning, såvida ej den fällde förböner, som han brutit emot. Ingenstädes talas om dödsstraff för ett sådant brott. Ungefär samma stadganden gällde enligt åtskilliga landskapslagar, t. ex. Uppl.lagen och Östg.lagen.

Egendomligt är, att Ingrids fader ej alls nämnes i samband med brudrovshistorien samt att Ingrid efter Folkes död ej återvände till sin fader, vilket varit det naturligaste, om hon blivit med våld bortförd, utan stannade kvar i Västergötland och ställde sig under biskop Brynjulfs beskydd samt bodde på en av dennes gårdar (Bergsätra), till dess hon några år därefter begav sig till Vreta kloster. Detta visar, att hon kände sig nära förbunden med den släkt, till vilken skarabiskopen hörde.

Att Magnus Ladulås var högeligen förgrymmad på biskop Brynjulf, berättar Ericus Olai, som säger, att denna blev »tribulatus» av konungen. Enligt andra berättelser skulle biskopen för en tid nödgats fly till Alvastra kloster för att undgå konungens vrede. Men detta måste i så fall varit endast för en kort tid, ty år 1288^{11/9} bevittnar han två gåvobrev, som konungen utfärdat för St. Klaras kloster, i slutet av samma år befinner han sig dels å Qualinsö (Kollandsö), dels å Sækkirstadum (DS. n:r 984). Året därefter är han i Skara (DS. n:r 1004).

2. *Folkvisor* om Folke Algotsson.

Det gives två folkvisor av olika innehåll om Folke Algotsson. I den ena heter hjälten Folke (Folkvor, Falkor, Falkort, Falken)

Lommansson (Grundtv. III, 691). Med rätta har man ansett efternamnet kunna härledas från »Lagmans son» och syfta på att Folke var son till lagmannen Algot Brynjulfsson. I den andra kallas hjälten Folkvard (Folkvor o. s. v.) Albrektsson, vari man spårat namnet Folke Algotsson. Men detta utgör enda likheten mellan de båda visorna. Man kunde ju tänka sig, att dessa från början varit en enda visa, som under tidernas lopp differentierats med avseende på innehållet, men detta kan icke låta tänka sig med avseende på namnet. Ty det fullständiga namnet Folke Algots Lagmans son (Folke filius Algoti legiferi) kan ej gärna hava ingått i en och samma visa. Det måste således från början hava varit två visor. Detta framgår också av det vitt skilda innehållet. I visan om Folke Lagmansson låter diktaren ett kärleksförhållande uppstå emellan Folke och »drottning Helvig», vilket konungen fick reda på, varför den förre straffades med en kvalfull död. Det har funnits två drottningar i Norden med namnet Helvig, som Grundtvig gissat på såsom avsedda med namnet Helvig, nämligen Valdemar Atterdags gemål Helvig och Magnus Ladulås' gemål med samma namn. Grundtvig anser det rimligast, att det är den senare Helvig, som folkvisan handlar om. Men lika otroligt, som det är, att något sådant förhållande, varom visan har att berätta, ägt rum mellan Folke och Magnus Ladulås' drottning Helvig, lika orimligt är, att Folke på grund därav drabbats av en kvalfull död, då man vet, att denne långt före de i denna visa besjungna händelserna var gift med Ingrid Svantepolksdotter.

Denna visa kan tjäna som ett typiskt exempel på det sätt, på vilket folkvisorna komma till. Diktaren utvalde för sitt ändamål namnen på någon eller några medlemmar av de högst uppsatta ätterna och gjorde dem till föremål för en visa, huru ohistorisk, ja, orimlig den än kunde vara. På så sätt har Folke Algotsson blivit föremål för två visor, med avseende på ursprunget oberoende av varandra och av olika diktare. Jag har förut haft anledning att påpeka sättet för visornas tillkomst med avseende på visorna om Elena Sverkersdotter och Bengta Sunesdotter.

Den andra visan handlar om ett brudrov i tidens smak. Brudrövaren är Folke Algotsson. Att han i den norska visan kallas Falkvord Lommansson, beror på att de två visorna hopblandats, så att den senare lånat brudrövarens namn från den förra. Namnet på bruden är osäkert. Man har visserligen påstått, att namnet

Mendelin — på olika sätt varierat —, som förekommer i uppteckningarna, är en omformning av Ingrid, som faktiskt var Folkes maka, men detta är ingalunda säkert, och visans historiska värde bleve då, att båda namnen förekomma, men detta är också det enda. Att brudrovets är omnämnt i ett par kronologier, beror på att kronisterna tagit händelsen ur folkvisorna. Så gjorde ock Mesenius med avseende på namnen Sune och Elena. Sedan hava visorna medelbart fått karaktär av historiska urkunder. Tidsföljden lägger intet hinder för mitt antagande, ty både Ann. Sigt. och Chronol. vet. äro i denna del betydligt yngre än folkvisorna (1400-talet). Grundtvig förlägger tillkomsten av visan om Folke Lomansson till 1280—1290, d. v. s. de sista åren av Magnus Ladulås' levnad eller samma år, som han dog. Men en visa, som så nära berörde Magnus Ladulås, i det den handlade om hans drottningens otrohet, kunde väl ej hava existerat och utgjort ett i hela Norden spritt motiv under den fruktade konungens livstid. Annat var förhållandet långt efter hans död (1300—1400-talen).

Beträffande den andra visan om Folke Algotsson är det tvenne punkter, som förtjäna särskild uppmärksamhet. Den ena är den i Ann. Sigt. och hos Ericus Olai förekommande uppgiften, att bortrövandet säges ha skett »in mense martio». Men om det förhåller sig så, som jag antagit, att Ingrid och Folke voro gifta långt förut, så förlorar denna anteckning all betydelse, liksom hela historien om brudrovets. Den måste då antagas hava uppstått genom förväxling med andra händelser. Man kan gissa på utbrottet av det uppror, som Algotssönerna voro inblandade i och som kan hava uppstått »in mense martio» och med vilket Folkes giftermål med Ingrid icke har något samband.

Den andra punkten är förekomsten av namnet David Torstensson (Torsten Davidsson).

I de svenska och danska visorna förekommer detta namn icke. I de svenska kallas den, från vilken bruden rövades, för »herr Jöns» (Harald Olofssons visbok) och i en dansk uppteckning för »herr Peder» (Anna Urops visbok). Det är endast i Landstads norska visa, som namnet förekommer under formen Torsten Davidsson. Den historiske David Torstensson var drots och »gielker» under Erik Menved och dog 1302. Om hans namn från början ingått i visan om Folke Algotsson — vilket ej är säkert — så har det tidigt försvunnit i de svenska och danska uppteckningarna, och

därför saknas det i Chron. vet. usque ad annum 1430 och i Ann. Sigt. I den förra står endast: Dominus Falco rapuit filiam Domini Svantapolk och i den senare: Anno eodem (1288) in mense marcio rapuit dominus Folko filius domini legiferi ostgotorum (stället korrumperat; av utgivaren rättat till: — — — legiferi westgotorum Ingridem filiam Svantepolki). Jag antager, att dessa två ha fått sina uppgifter från nämnda folkvisor, sedan ur dessa försvunnit namnet på den bedragne friaren (på 1400-talet). Däremot finnes det kvar hos Landstad, och från en liknande uppteckning har Ericus Olai tagit det. För övrigt känner den verkliga historien icke till, att Ingrid varit trolovad med David Torstesson. Jag anser, att visdiktaren låtit honom spela denna roll för att tillfredsställa tidens smak, som fordrade, att vid ett brudrov en förnäm man blev berövad sin trolovade. Så göres kungen av Spanien till trolovad med Ingrids mormoder, då hon säges hava blivit bortrövad av Sune Folkesson, vilket till och med Messenius synes ha accepterat som något, som verkligen inträffat, och om Sverker d. ä. heter det hos Ericus Olai, att han infann sig i Ulfhilds hem i Norge och förde med sig därifrån ungmön, som var trolovad med konung Nils i Danmark. Det historiska förloppet med Sverker d. ä:s giftermål var ett helt annat. Ericus Olai har tydligen följt någon nu förlorad folkvisa om händelsen.

Besläktad med folkvisan om Folke Algotsson är visan om Sven Grotesson, som härleder sig från muntlig tradition (Arw. I, s. 162). Förnamnet Sven i st. f. Folke antar jag hava uppstått därigenom att visan i en del uppteckningar börjat med »svennen», t. ex. i Harald Olofssons visbok: »Swennenn haffuer enn jomfru kähr», och Grotesson är en genom traditionen uppkommen förvrängning av Folkesson. För övrigt ha visorna om Folke Algotsson och Sven Grotesson många likheter: färden och ankomsten till brudhuset, mötet och samtalet med väktaren, Folkes och Svens följeslagare, samtalet med bruden, brudrovet o. s. v.

Då jag nu avslutar min undersökning av folkvisorna om brudroven inom Folkungasläkten, vill jag upprepa gamle Peder Syvs ord just om en av dessa visor: »Det skeer ofte — — at der findes allehaande Historiskt i Viserne, som ej en gang i de rette Historier».